

KIYMETLİ OKUYUCULARIMIZ

Kafkasya kültürel dergisinin daha verimli ve daha kaliteli bir şekilde yayınlanabilmesi siz okuyucularımızın ilgilerine bağlıdır.

Her yönüyle tamamen kültürel nitelikte olan kafkasya kültürel dergisini okuyunuz, tanıtınız.

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ
3 AYDA BİR ÇIKAR

YIL : 8 SAYI : 31 CİLT : 8 HAZİRAN — TEMMUZ — AĞUSTOS

İÇİNDEKİLER

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü
İZZET AYDEMİR

Yönetim Merkezi :
Bahçelievler, Emek Mahallesi,
75 ci Sokak No : 61 D : 5
Ankara

★

Dizildiği ve Basıldığı yer
IDEAL Matbaası

ABONE TARİFESİ

Yıllık Abonesi : 16 TL.
Yabancı Memleketler : 60 TL.

İLÂN TARİFESİ :

Dergimizde yayınlanacak ilânların
Tam sayfası 1000, Yarım sayfası
500 TL. dir.

★

Gönderilen yazılar ve resimler
basılsın veya basılmasın iade
olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazı-
larda gerekli düzeltmeleri yapma-
ya yetkilidir.

Dergide basılan tercüme yazılar-
dan doğacak her türlü sorumlu-
luk çevirene aittir.

Dergide yayınlanan yazılar kay-
nak gösterilmek şartıyla başka
yerde yayınlanabilir.

- O Feci Göç Belâsında Makedonya
Dr. V. GÜSAV
- Nart'lar
B. BATIRHAN
- Türk Tarihinde Çerkes
Devlet Adamları
İ. AYDEMİR
- Ocak ve Mezar
Perican ve İran Olayları
Dr. V. GÜSAV
- Ş. Bekmurza Nogmov
B. BATIRHAN
- Ayı ile Delikanlı
E. AFEŞİJ
- Bedii Kartlısa
A. Ö. MELAŞVİLİ
- Peridanlı Gürcüler
H. HAYRİOĞLU
- Düzce'nin Derdin Kaphıca Tesisleri
S. ÖZBEK
- Bulutlar Çöküyor
İ. MEŞBAŞE
- Vatanıma Gelenler (Şiir)
B. THAYTSUH
- N. İsmail Zeyf
Dr. V. GÜSAV
- Aktüalite
Okuyucu Mektuplarına Cevaplar

O Feci Göç Belasında Makedonya

Dr. Vasfi GÜSAR

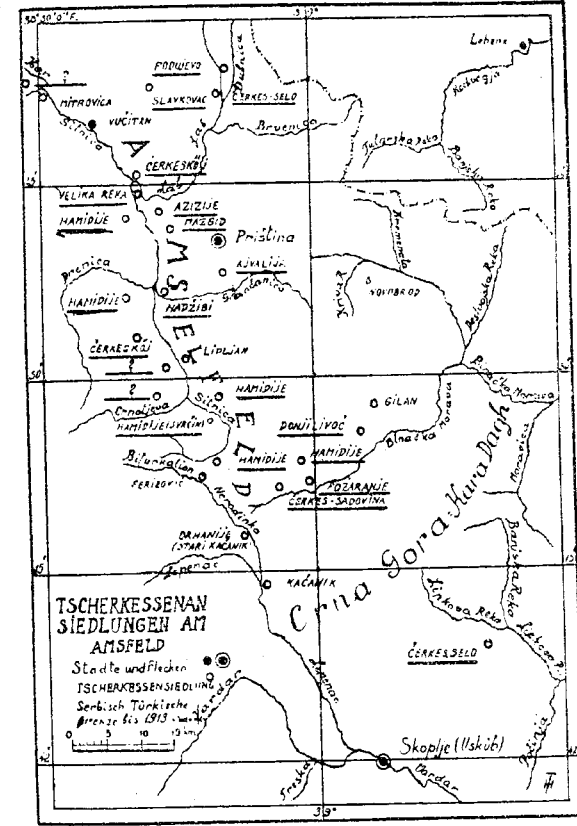
1864 yılında Çerkeslerin ÇERKESYA dışına çıkışları, göçleri gerçekten çok hazin ve üzücü sonuç vermiştir. Sonucu belirsiz bu göçe dair yabancı yazarlar; Türkiye, Suriye, Mısır ve Ürdünde yerleşmiş çerkesler için bir çok yazılar yazmışlar (1). Fakat Balkanlarda, Makedonyada bulunan çerkesler hakkında çok az şey yazılmıştır. Oysaki vaktiyle buralarda ikiyüz bin çerkes vardı (2).

Varşovada yazar Adil Bek Kulatti hemşerimiz şöyle yazar: «ESKİ GÖÇÜ MÜZ KONUSUNDA BU GÖÇMENLERİN BABALARININ YURDUNA DÖNME LERİNİN MİLLİ UYANIŞIMIZ İÇİN olduğu önemli konusunda mecmuamız sahifelerinde müteaddit defalar bahsedilmişti (3)» dediğine göre Çerkeslerin Anayurda dönmelerini bundan otuz beş yıl önce ortaya atmıştı.

1936 yılında ortaya atılan bu fikirden bir kaç yıl önce 1931 yılında Avrupa bilginlerinden Gustav Bullemer; Makedonya (Yugoslavya) da KOSSOV POLE de ilmi bir inceleme gezisi yaparak toplamış olduğu materyalleri «Viyana coğrafya cemiyeti mecmuasında» yayınlamıştır (4). Çerkeslerle ilgili bütün yazarlar çerkeslerin eski ve yeni tarihleri konusunda da çok iyi ve geniş bir bilgiye sahip olduklarını daima göstermektedirler. Bilindiği gibi çerkesler Avrupada çoğunlukla tanınır ve bir çok Türk devlet adamlarının anası olmak dolayısıyla önemli rol oynayan çerkes kadınlarının güzelliği, aynı zamanda vaktiyle bütün Avrupayı korkuya düşüren Ruslarla savaşırken göstermiş oldukları emsalsiz cesaret ve savaşçılık yönünden tanınmışlardır. Savaş bittikten sonra da yüz binlerce çerkes anayurttan sürülmüştür. Bullemer'e göre yalnız 1864 de orta doğu limanlarına yarım milyondan çok fazla çerkes geçmiştir (milyondan üstün) İstanbul ve İngiltere'de «Circassian Committee»ce geniş çapta toplanan paralara ve Batı Avrupa doktorlarının candan çalışmalarına rağmen ağır mahrumiyetlerle karşılaşmış ve toplum bakımından ölümden de kurtulamamışlardır.

Çerkesyadan göç edenlerin bir kısmı yani 150 - 200 bin kişi Avrupa TÜRKİYESİ'nin (Trakya, Makedonya) güney ve orta bölgelerine gönderilmişti. Daha geçen asrın sonlarına doğru da RODOS ve SERES de ve daha da LÖM ve TİMOK arasındaki ovada NİŞ, TİRET de ve daha ileriye doğru eski Sırb sınırları boyunca KOSSOV POLE de Mitroviça, Priştina bölgelerinde çerkesler vardı. Bir kısım çerkesler de TOPLİST de PROKUPL üzerinde yerleşmişlerdi. Bunlar SUV - DO, TULAR, BRUSA - KOPONİK geçitlerini muhafaza ediyorlardı. Çerkesler LABA, MORAVİC, MORAVA, VARDAR, ve SENKE nehirlerinin düzenlerinin dahi muhafazasını yapıyordu. Jandarma gibi. Kossov - Pole de çerkeslerin çoğunluğu ayrı ayrı köylerde ya da Sırb köyleri yanında yerleştirilmişti.

HULLEMER'in iş arkadaşlarından TIYUMMLER; Bullemerin materyeli üzerine KOSSOV - POLE deki çerkes köylerinin bir haritasını düzenlemiştir. Bu haritada çerkes köylerinin adları ayrıca çizilmiştir.

Balkan harbine kadar Çerkeslerin Kossov - Pole de ikâmet yerlerini gösterir harita (Çerkes köyleri çizgi ile işaret edilmiştir) (Tiyümmmler)

Mitroviçe, Priştina dan Üsküb (Skoplje) ye kadar olan vü Kossov - Pole deki aşşağı yukarı 23 çerkes köyü bulunuyordu. Bunlar da :

(Podujevo, Slavkovac, Çerkes - Selo, Çerkes köyü, Velika - Rika, Hamidiye, Azizje, Mazgit, Hamidiye, Hadzibi, Ajvalija, Çerkes köyü, Hamidiya, Hamidiye-Surcin,

Panjilivoc, Donjilivoc, Pozaranja, Çerkes-Sandivina, Çerkes-Selo ve İzleri kalmayan, mezarlık hale gelen bir kaç köy bozması. Bütün bu köyler Vardar ve Sitnica nehirleri dolaylarındadırlar. Bunların en önemlisi bunlardır: 200 evli (beher ev beş kişilik) lavkovac, yüz evli Hamidije, Mazgid, Pozaranje köyleri ve elli evli Donji Livoc ile diğer daha az evleri bulunan köyler.

Yeni yerleşme yerleri Çerkes göçmenlerinin hiç de hoşlarına gitmemişti. 1895 yılında buraları ziyaret eden KONITS'in söylediğine bakılırsa Çerkes köyleri acınacak durumda imişler. Hatta Çerkesler buralara yerleştikten sonra isyan da etmişler ve yerleşmek için daha elverişli ve iyi yerler isteğinde bulunmuşlardır, fakat bu davranış bir sonuç vermemiş ve zorlaKossov-Pole de kalmaya icbar edilmişti.

1876 da Çerkesler Bulgar isyanını bastırma işine de sokulmuşlardı. Bullemer'e göre bu işlere katılmalarından İngilizlerin Çerkeslere besledikleri sempati üzerinde fena bir tesir yapmıştı. Çerkesler arkasından 1877-78 Türk-Rus savaşına aktif bir şekilde gönüllü katılarak Rus ordusunu iyi rahatsız etmişlerdi. Harp sonunda yapılan hudut değişikliği neticesinde Bulgaristanda ve gerekse Niş.-Prokulp Sırb ülkelerinde Çerkes kalmamış ve bu 93 seferinden sonra da Çerkeslerin Rumelinden arınılması için (Berlin muahedesi) ne bir madde de eklenmişti. 1900 yılında Avusturya askeri coğrafyacıları Kossov-Pole de yine 6500 Çerkes bulmuşlardı. Bunlar eskisi gibi davar beslemek ve satmakla, gümüş üzerinde kuyumculuk ile meşgul olarak konuklarında misafir gibi oturuyorlardı.

Berlin muahedesiyle Rumeliyi bırakma zorunda kalan Çerkeslerin bir kısmını 1878 de Suriyeye taşıyan bir gemi (Hayfa (Filistin) açıklarında yangın geçirince 700 Çerkes boğularak hayatlarına mal olmuştu (5). 1912 de Balkan harbinden sonra yeniden toplu halde göç başlıyor ki sonuç olarak Belgrad'da profesör olan Tiyorgiyeviç'e göre Kossov-Pole (Gilan) de ancak bir kaç Çerkes ailesi kalıyor. Fakat Gustav Bullemer'in dediğine bakılırsa bu bölgedeki Çerkeslerin sayısı daha fazladır ve Laba ile Sitnica (Sitnits) nehirleri dolayında bulunan ve resmen Donje Stanovje adıyla anılan Çerkes köyündeki 62 evin 50 si Çerkesdir ki toplumu iki yüz kadardır.

Bu çevrelere yerleşmiş olan Çerkesler Bullemer'e göre aydın insanlardır. Hepsini ana dilleri olan Çerkesçeden başka Türkçe, Arnavutça, Sırpça konuşurlar, içlerinde Arapça bilenlerde yok değildi. Ünlü Çerkes yazarı Fetgirey Şoeni bu bölgede doğmuş ve ilk eğitimini buralarda yapmıştı. Bullemer «Çerkes köylerinin kadınları da yeni bir gelenek olarak çarşaf (1) ile gezdikleri için yabancı turistler hanımların bilinen güzelliklerini görememişlerdir, fakat çocukları çok güzeldir. Çerkes kadınlarının Balkan yarım adasındaki diğer islâm hanımlarından farklı olarak mütecessis olmayışları, mütevazi bulunuşları turistlerin pek hoşuna gitmiştir» der ve buradaki Çerkeslerin bir süre sonra tamamen assimile (ırk, kan, millet değişimi) olacakları, kayıba uğrayacakları kanısında olduğunu üzülenek belirtir. Bullemer Çerkeslerin fakirliklerini verimsiz toprak ile beraber Alman tabiri ile Tsveykinder (iki çocuk) sahibi olmalarından geldiğini de ekler.

Gerçekte Çerkesler az doğum yapan bir millettirler ki çok hatalıdır. Bullemer sonuç olarak da «Müsait olmayan şartlara rağmen kendi dili, kendi geleneklerini muhafaza eden bu Çerkeslerin kurtuluş zamanının yakın olduğunu ve Anayurda dönmek mesele ve ümidi Reel bir şekil aldığı bir zamanda imha edilmiş olmalarının üzüntüsü içinde olduğunu» açıklar (6).

Nitekim son zamanlarda yapılan istatistiklerde Yugoslavyadaki yüz elli bin kişinin asimilasyon, ölümler, memleketi bırakıp belirsiz yerlere dağılma ile kaybolduklarını göstermiştir. Anayurdu bırakıp kaçma düşüncesinin sonucu işte bu yanlış davranışlardır.

- (1) F. Kanitz, B. T. Sarre, T. Giorjeviç, F. Bamberg, C. Jirecek ve D.
- (2) Adil Bek Kulatti. Savaş dergisi. Ocak. Varşova. 1936. sh 8
- (3) Aynı yazı aynı sahife.
- (4) Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft in wien-n 7-9.
- (5) Dr. Vasfi Güsar. Yeni Kafkas. İstanbul. No. 18. Kasım-Aralık 1959. s. 9.
- (6) Yugoslavyada Çerkesler. Savaş. Şubat. 1936. s. 9.

NART,lar

Beksultan BATIRHAN

Nartlar, rivayetlere göre çok eski zamanlarda Kafkasyada yaşamış ve şimdiki aftohtonlu kafkasyalıların ecdatları ile akrabalıkları bulunmuş kahramanlardır. Çok kuvvetli, cesur ve iyilik sever insanlar olarak kuzey kafkaslıların mitolojisinde yer alan Nart'lar hakkında yazılmış, tanınmış yazarların incelemelere dayanarak pek çok sayıda eserleri mevcuttur. Örneğin:

1891 yılında Rus yazar L. Lopatinsky'nin, Pago Tambiyev'in yardımıyla, hazırladığı «Badank» ve «Aşamaz» adlı eserleri; Kabartayların ünlü yazarları Şora Nogmov'un 1840-1850 yıllarında yayınlanmış olan etnoğraf ve litaratörü «Sultan Giraj» ve 1864 yılında yayınlanan «Kazi Atajukin» adlı yazıları (1) söz konusu eserlerden bir kısmıdır.

Rus Prof. E. İ. Krupnov, Fransız ilim adamı J. Dumezil ve Akademik V. F. Miller gibi bir çok yazar ve ilim adamları eserlerinde, kafkaslıların Nart eposuna geniş yer ayırmışlardır. (2)

Nart eposuyla ilgilenmiş ve haklarında çeşitli yazılar ve kitaplar yazmış bulunan Kafkasyada : Prof. ve Osetinolog V. İ. Abayev, Amerikada : A. Zurayev, Çeçen-İnguş'larda : A. O. Malsagov, Kabartay'da : Nauçne-ıssledovatelsky adlı kitap ve Abhaz'larda : Z. Ançibadze gibi ve daha birçok yazıyla göstermek mümkündür.

Bilindiği gibi Grek imtolojisinde Prometey, gökten çaldığı ateşi insanlara başışladığı gibi ilâhi Zeus'ün hiddetine uğramış ve Kafkas dağlarının kayalarına zincirlerle bağlanmıştı. Mitolojisine göre aynı akibete uğrayan Nart kahramanları da vardır. Sözelgesi, Abhaz'ların Abriskil'i, Gürcü'lerin Amira'ı, Ermeni'lerin Artavadz'ı ve diğer kaskaslıların Sosirk ve Sosruko, Nasran, Batraz, Pharmat, v.b. bu tür efsanelerde yer alan kahramanlardır.

Prof. V. İ. Abayev, Osetin milletinin menşei konusu ile Nart'ların mitolojisini çözümlmek için en çok uğraşan bir ilim adamıdır. Ona göre :

«Nart eposu milâttan önce VII - II. yüz yıllarında ve zamanımızda da XII - VI. yüz yıllarında formüle olmuş ve gelişmiştir.»

Narti Kabardinsky Epos Moskova - 1957 adındaki kitabında Nart'lar konusunda : «Nart'lar topraktan ham madde çıkarırlar, ziraat ve hayvancılık ile uğraşırlar. Özellikle atları ve bunların da kabartay cinslerini sever ve üretmeye çalışırlardı» demektedir.

Kabartay mitolojisine göre Nart'lar; zavıfları koruyucu, haksızlığa uğrayanı savunucu, seferlerde dayanıklı, zeki, sağlam karakterli ve sarsılmayan bir mücadele gücüne sahiptiler. Şerefsiz yaşamaktansa, ebedi bir şerefin sihibi olarak ölmek yeğdi onlar için, deniyor.

Nart'lar memleketin korkusuz bekçileri idi. Daha uzaktan bir tehlike sezindikleri zaman, ihtiyar, genç demez ayaklarına çuviyaki (3) lerini giyer savaşa koşarlardı. Bu nedenledir ki, Nart eposuna dair olan rivayetler bunca sene tazelikten hiç bir şey kaybeden Kafkas milletleri arasında süre gelmiştir. Nart eposunu özetleyecek olursak - hayatın bir aynasıdır - diyebiliriz. Milletçilik, Epik (4) onda hayatın ayrılmaz bütünüdür, diyen Kabartay'lar dev Nart mitolojisini, birmucize yaratıcısı olarak değil fakat, insanlığın mutlu olması için gerekli bulurlar.

Kabartay'ların eposunda yer alan gözde kahraman; ahlâkı, hayatı ve insanlığı seven Sosruko'dır. Abhaz eposunda: Abhazların Prometey'i adıyla mitolojisinde yer alan kahraman Abriskil ve milletini ön sırada tutan Nart kahramanları ile doludur. Örneğin; Sataney, Guaşe, Sosirk ve Dilber Günde, Tsvits, Yahsit, Pşkaç, Manç, Dilber, Madina Abhaz eposunun kahramanlarıdır. Sosirk ve rivayete göre insanlara ateşi başışlamış, bitkileri vermiş ve vahşi hayvanları ehillettirmiş bir kahramandır. Osetin'lerin : Soslan, Batraz, Nasran, Ahsine epoklarında yer alır. İnsanlığa hizmet eden Nart kahramanları olarak görülür.

Veynh'ların (Çeçen-İnguş'ların) eposunda : Seska, Soisa, Sela-sata, Pharmat yer alır. Bunlardan Pharmat, ilâhların ateşinden marsık kaçırdığından dağa bağlanmıştır.

Kafkasyanın avtohtonlu milletlerinden Abhaz, Adiga, Osetin, Balkar, Veynah (Çeçen-İnguş) ların Nart'ları ve Dağıstanlıların çok eski milli dev kahramanları birbirine çok benzerler. Bunların milletlerine göre en ünlüleri :

Abhaz'ların : Sosirke, Kabartay'ların (Adiga'ların) : Sosruke, Osetin'lerin : oslan, Veyhan'ların : eska-Soisa'dır. Bunları gerçek birer şahsiyetmiş gibi görür ve değer verirler.

KABARTAY EPOSU

İnce kaşlı Sataney, nehir kıyısında çamaşır yıkamaktadır. Bu, Psij nehrinin karşı tarafında ineklerini otlatmakta olan Nart avulu çobanı, Sataney'i görünce hayretten dona kaldı. Sonra kendisini toparlayarak nehre yaklaştı. Sataney çok güzeldi. Pembe beyaz bir yüzü, incecik kaşları vardı. Hayranlığı altında kıyıya yaklaşan çoban;

— Ey, hiç bir güzelle mukayese edilemeyecek kadar güzel olan Sataney, gözlerini kaldır da bir kerecik olsun bana bak, diye bağırdı.

Sataney bu çağrıya iradesiz uydu ve başını kaldırarak çobana baktı... Tuhaftı, çobanı ateşler arasında yandığını sandı. Sataneyin içinden dayanılmaz bir istek geçti. Hemen yanbaşındaki bir taşta yığılırcasına çöktü. Bozguna uğramıştı, fazla kalamayacağını anladı ve hemen çamaşırını toplayarak gitmeye davrandı. Bu kez çoban yine kendisine sesleniyor;

— Ey, dilberlerin hiç biri ile mukayese edilemeyecek kadar güzel Sataney, senin kadın aklın erkeklerden üstündür. Üstüne oturduğun taşı neden bırakıyorsun? Al, onu da beraberinden götür, diyordu.

Sataney, iradesiz taşı yerinden aldı, beraberinde evine getirdi ve içinde kepek dolu olan unluğa koydu. Az bir süre geçmişti ki, bir gürültü ile irkildi. Ne oluyor? Nereden geliyor bu gürültü? Diyerek arandı... Taşın bulunduğu yere yaklaştıkça gürültü büyüyor, uzaklaştıkça azalıyordu. Görülmemiş, duyulmamış birşeydi bu. Kulağını taş dayayarak dinledi, taş içinden kayıyor ve her an biraz daha genişliyordu. Sataney, bir iple onu çepeçevre sardı, genişlemesini önlemek istiyordu. Üç gün sonra taş baktı, ip kopmuş ve taş daha da genişlemişti. Yeniden sardı fakat taş yine genişlemiş ve ipi koparmıştı.

— Hayatımın ilâhi Psatha... Bahtım bu benim, diye söylendi ve taşı alarak ılık ocağına yerleştirdi. Taş 9 ay 9 gün orada kaldı. Her gün biraz daha genişliyor, sanki bir ateşmiş gibi yanıyordu. Sataney, Demirci ilâhi Tleş'e koştı ve :

— Sana bir sır açabilir miyim? diye sordu. Tleş hayretle;

— Sanatımla insanlığa hizmet ediyorum. Kıskaçım ve vurduğum her çekiç darbesiyle onlara bir şeyler kazandırmıyor muyum? Onlara sevinç getirmiyor muyum? Doğru luğa hizmet etmiyor muyum? Eğer çabalarım la onlara güven vermemişsem gerçekten üzülürüm, diye karşılık verdi. Üzüldüğü halinden belliydi. Tleş'e güvensizliğinden değildi Sataney'in sorusu.... Utanıyordu. Bunu açıkla-yarak anlatmağa çalıştı.

— Öyle bir derdim var ki, anlatmadan yapamayacağım, anlatsam da kimseyi inandıramayacağım. Ne yapacağımı bilemiyorum Tleş, dedi. Tleş, güven dolu bir sesle :

— Ey insan neslinden olan kadın, öğüt aradığın ve ücretsiz öğüt bulacağın yerde felâket olmaz. Sırrını bana aç ki, sana yardım edeyim, dedi.

— Ben hiç bir şey söylemeyeceğim. Söyleyip utancım dan kızarmak istemiyorum. Rica ediyorum benimle evime kadar gel ve söyleyemediğim sırrımı, mucizeyi bizzat kendin gör.

— Erkek sözünün eridir, sözü ise işidir. Sana yardım edeceğim dedim, mademki gel bizzat gör diyorsun, gelirim, diye karşılık veren Tleş, sanatıyla ilgili aletlerini topladı ve birlikte Sataney'in evine gitti.

Eve girince doğruca ocağın başına getirilen Tleş, hayretle ocakta yanmakta olan taşa baktı kaldı ve sonra :

— Göğün büyük ilâhı, Vaşho bu nasıl iştir? Az şeyler görmedim, az şeyler işitmedim, fakat böylesini ne gördüm ve nede işittim, diye şaşkınlığını açıkladı.

Taşı alan Tleş, onu mutfağa götürdü. Kalbi şiddetle çarpan Sataney'de onu takip etmişti. Taşı uygun bir yere yerleştiren Tleş, varyosuyla üstüne kuvvetle vurdu. Bütün kuvvetiyle vuruyor, vuruyordu ama, onun her vuruşuna ta içinden duyan Sataney'in kalbi ağrıyor, kopacakmış gibi oluyordu. Bu vuruşlar yedi gün sürdü. Sonunda taş çatlamış, sıçrayan parçaların arasından alevler içinde bulunan bir çocuk da yere düşmüştü. Çocuğun vücudu kıvılcımlar saçarak alev alev yanıyordu. Bir annenin içten ve sıcak iştihakını duyan Sataney, onu alıp bağrına basmak istedi. Uzanıp kaptı, ne varki, ellerinin yanmasıyla, acı ile bağırarak bırakması bir oldu. Çocuk Sataney'in elinden çıkınca, onun eteğini yakarak yere düştü. Bu kez Tleş kıskaçı ile çocuğu kalçalarından kavradı ve suya batırdı. Çocuğun suya değmesiyle suyun buhar olması bir olmuştu. Her batırışında kaynamasına rağmen ilâhi demirci onu yedi defa suya bastı ve böylece çocuğu çelikleştirdi. Ancak kıskaçın kavradığı kalçaları çelikleşmemişti.

Böylece işini bitiren Tleş, Sataney'e dönerek :

— Al şimdi çelikleşmiş olan çocuğu, dedi. Sataney mesuttu... Çocuğu alarak sevgi ile bağrına bastı ve o günden itibaren çocuğu büyütmeye koyuldu. Normal çocukların bir ayda aldıkları büyüme payını o, bir günde alıyor süratle büyüyordu. Bu bir mucize idi, mucizeler ise rivayetlerin menbaı idi.

Nart avulunda, Sataney'in çocuğu olmuş, diye dedikodular başlamış, dış avul-lara ulaşmıştı. Bunu duyan ihtiyar kadın Barınbah, çok kızdı. Yolun uzunluğuna bakmadan Sataney'in bulunduğu avula yürüdü. Avula gelir gelmez doğruca evden içeri giren Barınbah, ocağın içindeki alevler arasında oynayan, kor parçalarını ağzına alıp kömür halinde tüküren çocuğu gördü. Hayretle bir süre baktıktan sonra Sataney'e döndü :

— Bu ne? Sen kız değilmisin? Kocan var mı senin? Bu çocuk nereden oldu? İlk rasladığın erkekden mi aldın onu? diye öfke ile ve peş peşe bir sürü soru yöneltti. Sataney sakindi, sükûnetle :

— Eğer böyle bir oğlun olsaydı, bu kadar öfkeli ve saldırgan olmazdın. Söyleyeyim mi, bu benim evlâtlığımdır, ben doğurmadım, dedi. Barınbah bunları anlayacak durumda değildi, yenediği hiddetiyle :

— Mademki evlâtlığın, söyle bakalım onu doğuran kim? diye çıktı. Sataney'in serinkanlılığı onu daha da çok sinirlendirmişti. Sataney :

— O başka çocuklar gibi doğmamıştır. O taştan ateş içinde doğmuştur ve Tleş'te onu çelikleştirdi, onun için de adı Sosruko'dur, diye karşılık verdi. Barınbah hiddetinden tır tır titriyordu.

— O senin murdar duygularından doğmuştur ve Nart milletini mahvedecektir. Mavi göklerin ilâhı Uaşhe üzerine yemin ederim ki, onun hayatının başlangıcı, çok hayatların sonu olacaktır, diyerek Sataney'in evini hiddetle terk etti ve çıkıp gitti. Sataney gerçeği anlatamadığı için üzgündü, çocuğuna baktı :

— Barınbah cehennemnin tohumu... Gelmeseydin dünyaya, geldin bari büyü-meseydin, diye söylendi.

İşte böylece. Sataney'in evinde taşın oğlu Sosruko doğmuştu.

- 1) Nartı Kabardinasky Epos, sayfa - 20
- 2) A. O. Malsagov - Nart Orshoysky Epos, sayfa - 32, 33
- 3) Çüviyaki - Sahtiyandan yapılan hafif ayakkabı
- 4) Epik - Destan tarzında.

TÜRK TARİHİNDE ÖNEMLİ ROL OYNAYAN ÇERKES DEVLET ADAMLARI

Hazırlayan : İzzet AYDEMİR

Bu sayımızdan itibaren Osmanlı - Türk tarihinin gerek politika gerekse askeri yaşantısında önemli rolleri olan kalbur üstü Çerkes bü-

yüklerini tanıtmaya çalışacağız.

Bu tanıtımları yaparken elimizdeki birçok eserlerden ve kimlikleri halen hayatta olan çerkeslerce bilinen kişilerin bilgilerinden faydalandık. Bibliyografyalarını sunduğumuz bu ünlü kişiler okuyucularımıza kısaca tanıtılmaktadır. Amacımızı ilerde Çerkes büyükleri hakkında birşeyler yazmak isteyen kimselere ön bilgileri vermektir.

Bu yazı serimizi hazırlarken öncelikle bugün tarihe mal olan Çerkes büyüklerini ele aldık.

BAŞBAKAN (SADRAZAM) LAR

AHMED HAMDİ PAŞA (1826 İstanbul - 1885 Beyrut) :

Çerkeslerin Abhaz dalındandır. Fikirlerini açıkça söylemekten çekinmeyen dürüst bir kişiydi. Çalışkanlığı ve zekâsıyla kısa zamanda devlet memuriyetlerinde yükselmiş 1868 yılında Evkafı Hümayun Nazırı, daha sonrada Maliye Nazırı olduysada bu makamda fazla kalmıyarak Aydın valiliğine atandı. Buradan ikinci defa Maliye Nazırlığına getirilen Ahmet Hamdi Paşa bilâhère Rumelide ilerleyen Rus ordularına karşı şiddetli birsavunma yapılması fikrini ileri sürmesi üzerine 11 Ocak 1878 de sadrazamlığa getirildi.

Sadrazamlığı sırasında Osmanlı ordularını Edirne'de Ruslara yenilgi üzerine padişah Abdülhamide ordu kumandanlarına müdahale etmemesini tavsiye etmesi üzerine 4 Şubat 1878 tarihinde sadrazamlıktan alınarak Aydın valiliğine atandı. Daha sonra da Midhat Paşanın yerine Suriye valisi oldu ve burada vefat etti.

DERVİŞ MEHMED PAŞA : (1585 ? - 1655 İstanbul)

Kesinlikle Çerkeslerin hangi kabilesinden olduğu bilinmiyor. Padişah 4. Murat zamanında Suriyede askeri seferlerde bulundu. 1638 yılında Diyarbakır beylerbeyi oldu, sonra Bağdat'da görev alarak vezirlik rütbesi verildi. Sırasıyla Halep, Anadolu, Silistre, Bosna'da başarılı görevlerde bulundu. Bu sıralarda Çanakkale boğazını kapatmış olan Venediklilere karşı giriştiği deniz savaşında düşmanı bozguna uğrattı. (1649) 1651 de Anadolu beylerbeyi 1652 de de Kaptanıderyalığa (Amiral, deniz kuvvetleri komutanı) getirildi. 20 Mart 1653 de de Sadrazam oldu. 1654 yılında ise devlet işlerini başkalarına bıraktığı için gözden düşüp görevden alındı.

HASAN PAŞA Cenaze (Meyyit) (? - 1810 Yenişehir)

Meyyit (Cenaze) takma adının verilmesine sebep mührü hümayunla sadaret hilatını aldığı zaman hasta olarak yatakta yatmasındandır. Çerkeslerin hangi kabilesinden olduğu bilinmiyor. Önce Vidin muhafızı olarak vezir, daha sonra da 7 Haziran 1789 da Sadrazam olmuştur. (Bu tarih başka kaynaklarda 1788 olarak da gösterilir) Hastalığı nedeniyle sadaret makamında daha fazla kalamamış Tirhala ve Rusçuk muhafızlığına, 1791 yılında da vezirliği geri verilerek Silistre

ve Girit'e, 1798 de Mora muhafızlığına, 1800 yılında ise üçüncü vezirlikle İnebahtı muhafızlığına getirildi, buradan da kendi isteği ile görevinden ayrıldı.

AHMED PAŞA (MELEK) (? - 1662 İstanbul)

Pervane kaptan'ın oğlu olan Ahmed paşa Çerkeslerin Abhaz dalındandır. Şişman olduğu için kendisine Malak adı takılmıştı. Daha sonra yüksek makamlara geçince malak adı Melek'e çevrildi. 1638 yılında, Diyarbakır, sonra Musul muhafızlığında bulundu, 1640 da İstanbula dönerek kubbe altı vezirleri arasına girdi, 4. cü Murat'ın kızı Kaya Sultanla evlendi, Şam ve Halep beylerbeyliği yaptı ve Kara Murad paşanın yerine sadrazam olarak atandı. (1650) Devletin bozuk olan mali durumunu düzeltmedi, bu nedenle azledilerek Silistreye, oradan tekrar İstanbula gelerek Kubbe altı veziri olduysa da politik gelişmeler nedeniyle Van ve Bosna beylerbeyliklerinde bulundu ve emekli olduktan sonra ömrünü İstanbulda tamamladı, namuslu, dürüst, pekçok kabiliyetli kimseleri koruyan hayırsever bir kişi idi. Meşhur Seyyah EVLİYA ÇELEBİ yakın akrabası idi.

ÇERKES MEHMED PAŞA (? - 1625 Tokat)

Kuban Adigelerindendir. Kırım hanları tarafından Osmanlı sarayına getirilmiş, orada eğitim gördükten sonra silâhdar oldu. Şam valiliği, sonra da Kubbe vezirliği yaptı. 1624 yılında Kemankuş Ali paşanın ölümü üzerine 4. cü Muratın sadrazamı oldu. Erzurum beylerbeyi iken isyan eden Abaza Mehmet paşayı Kayseri dolaylarında yendi ve onu affetti. Daha sonra İran seferine hazırlanırken Tokatta hastalanarak orada öldü.

TUNUSLU HAYREDDİN PAŞA (TLAŞ) (Kuzey Kafkasya KUBAN 1819 - İstanbul 29 Ocak 1890)

Babası Hasan Tlaş (Tlaş topal anlamına gelir) in Çerkes Rus savaşlarında şehit olması üzerine İstanbula getirilen Hayreddin paşa Kıbrıslı Tahsin beyin himayesine verilmiş, sonra Tunus valisi Ahmet paşa tarafından Tunusa götürülmüştür. Bazı kaynaklar onun Abhaz olduğunu ve 1821 yılında doğduğunu yazarlarsada doğru değildir (x)

Tunusta yetişen Hayreddin paşa kısa zamanda orduda yükselerek 1850 de general, 1855 de de korgeneral oldu. Daha sonra çeşitli görevlerde bulunuyor ve bu arada 1856 Osmanlı Rus savaşlarında 12 bin Tunus askerinin Osmanlıların emrinde Ruslara karşı savaşlara katılmasını sağlıyor. Bu olay onun ana vatanı K. Kafkasyaya karşı bağlılığını çok iyi belirtir.

1878 de Avrupa'dan Sultan Abdülhamid 2. nin daveti üzerine İstanbul'a geliyor, önce ayan azası bilâhère de Sadrazamlığa atanıyor. (1879) Sadrazamlığı sırasında çok dirayetli bir politika izleyen Hayreddin paşa dalkavukları, mürâileri ve dirayetsiz kişileri yönetimden uzaklaştırıyor. Bu arada Padişah Abdülhamid 2. ile anlaşamaması üzerine istifa ederek görevinden ayrılıyor ve ikinci defa sadrazam olması için yapılan teklifleri de reddediyor.

Tunuslularca bir milli kahraman ilan edilen Hayreddin paşanın kemikleri 1968 yılında İstanbuldan Tunusa götürülmüştür.

Türkçeyi çok az bilen merhum Arapça ve Fransızca'yı çok iyi biliyordu.

(x) Meydan - Larousse Tunuslu Hayreddin paşa, maddesine bak.

OCAK

ve

MEZAR

Fetgirey ŞÖENU

Ocak ve mezar... Bir zamanlar insanların mânevi kişiliğinde süresiz izler bırakarak, hüküm süren bir dinin, aile dininin iki kanadı idi. İnsanlar; o zamanın bağımsız olan ailelerine bağlı fertler, kendi özel fakat hep biri birine benzeyen mezheplerinin bu birleşik kanatlarının açtığı avutma, koruma gölgeleri altında ancak mutlu olacaklarına inanıyorlardı.

Biz Çerkeslerin sosyal teşekkül, ahlâk ve iç duygularında bu eski mezhebin yani ocak ile mezarın en derin etkilerinin halâ yaşadığını biliyor, bulup görüyoruz. Bu nedenle bu özel dinin nitelik ve şekillerine şöyle bir göz gezdirmek üzere okuyucuların da bize uymalarını dilemeye cesaret ediyoruz.

Fustel de coulanger; «İnsanlar tabiat üstü fikrini ilk kez ölüm huzurunda aklettiler ve görüş ufuklarının arkasında bir gönül üzüntüsü hayatın varlığı ümidine düştüler. Ölüm; onlar için ilk hayatın sırrı oldu. Bu sır insanlara diğer sırların aşağı yukarı bir anahtarı olan gözetleme fikri verdi. İnsanlar bununla görünürden görünmeze, fâniden ebediyete, beşeriyetten tanrılığa fikir uzatma kabiliyetini kazandı» diyor.

İşte insanların ilk hidayet nuru, aynı zamanda nizamlar, şekiller kurmak için ilk anlayış zamanı bu (sır) rı görmekle beraber doğmuştur. Yine aynı yazar «Beyaz ırk tarihinin en eski, ard arda değişikliklerde bile ruhun ölümsüzlüğüne inanıldığı, insan için dünya hayatından sonra her şeyin son bulunduğu inancına hiç bir devirde rastlanamayacağını» söylüyor.

Bu ölümsüz ruh (Arriene) ler de ne ruh sığraması inancı» biçiminde ne de bir gök konukçu çeşidinde idi. Belki hayat yine kendi muhitinde, eski çevresinde ve fakat yer altında devam eder diye inanç taşırıldardı. Ruhun böyle ölümsüzlük inancı insanları yeni bir din ile dinlerdirdi. Ölümlere tapma devrini açtı. (Culanjer) de «Bu ölümlere tapma dini beyazlar neslinin en eski bir dini gibi görünür» diyor.

Şu halde insanlar genel olan tapanaklara tapmadan önce hem de çok önce ölümlere tapmış demektir ki ilk sosyal ilkelerde bu ölümlere tapmadan doğdu.

Bunun kutsal kuruluşunu d aha sonra kutsal ocak, kutsal ateş diye her evde özel surette muhafaza edilen mabut ve mabetler kuvvetlendirdiler. Gerek ölü dini, gerek kutsal ocak, eskilikleri oranında kanaatçı ve kıskanç idiler. O dinler yalnız birer aileye inhisar ederlerdi. Meselâ, mabut olan ölümler ancak her ailenin ölen babaları olup yalnız ailelerine ait sayılırdı. O mabut ölümler de kendi bir hayat ailesinden başka kimsenin yalvarmasını istemezler, aracılık ve iyilikleri çok esirgerlerdi.

Ocak da böyle idi. Aile babasının nezareti altında sonuna kadar sönmemesine dikkat edilen kutsal ateşi kapsayan bu konuda pek kıskanç idi. Aynı aile fertlerinden başkasının kendisine yaşamasına bile tahammülü yoktu. Bu nedenden ocaklar konutun en kuytu bir yerine konmakla herkesin gözünden korunurdu. Bir yabancıya ona yaşaması, teması en büyük günahlardan biri sayılırdı. O eski inançlar ruhun ölümsüzlüğüne inandıkları kadar, ruhun cesetten ayrılmadığına da inanırlardı ve onun yeri ölümden sonra toprağın altına geçer diye inançları vardı. Ölüm ile beraber ruhun cesetten çıkıp gittiğine hiç bir zaman inanılmamıştır. Aksine beraber doğan ruh ve ceseden her şekilde beraber yaşayacaklarına inanılmıştır.

Abkhazya Çerkeslerinin geçen asra kadar önemle yerine getirdikleri bir gelenekleri bu noktaya temas etmektedir. Onlar yıldırımla vurulup ölen kişileri mezara koymazlardı. Bu ölümlerin ruhunun göklere çıktığına inanmışlar, bundan ötürü cesetlerinin de yerin altına değil üstüne ve en yüksek bir yerine konmasına önem vermişlerdi. Bunun içinde özel törenler yaparlardı ki yıldırımın aldığı ruh; kendi cesedini aramaya başladığı zaman çabuk bulsun....

Onların geçen asra kadar önemle üzerinde durdukları bir gelenekleri daha vardır: Ruhun ölümsüzlüğü, mezarın önemi ile beraber ruhun mutlaka aile mezarlığında ve cesetle birlikte bulunması gerektiği inancının yaşandığı pek eski ve süreli bir dini devri hatırlatan bu törene göre: Denizde, gölde, nehirde ya da her hangi bir suda boğulanların ruhlarının suda bırakılmasının zararlı olacağı, serserilikleriyle insanları üzeceği inancı vardı ve ruhun mutlaka mezara bırakılması, üstünün kapanması gerekirdi. Onun yeri denizin dibi değil, toprağın altı idi....

Bu iman ve inanç ile boğulanların ruhunu çıkarmak için yapılan özel törenler ihmal edilemezdi. O da şöyle idi: Boğulanın boğulduğu suyun kenarında yere bir çubuk dikilir, ortasından uzun bir ipek iplik, ibrişim bağlanır, o değneğin üzerine ağzını açık bulundurmaya yardım edebilecek şekilde bir keçi tulumunun ağız tarafı konur, ibrişimin serbest ucu da suyun öbür tarafına veya ruhu çıkarılacak cesedin battığı noktaya kadar götürülüp gergin olarak tesbit edilir. Bunlar tamamlandıca töreni idare edecek zat su kenarında, tulumun çevresinde bir yerde durur ve üzerini yağcı ile hiç bir yeri göremeyecek şekilde örterek ruhu davet için hazin hazin ilâhiler, kasideler çalacak (Nay) ını eline alır, başını çıkarıp etrafına bakmadan biteviye çalar dururdu. Belli olan işaretler belirince tulumun ağzı kapanır, tambir cenaze töreniyle mezara bırakılırdı.

Bunlar gibi Adighelerin de bir gelenekleri vardı: Suda boğulan ya da karada ölen fakat öldüğü yeri bilinmeyen bir kimsenin ruhuna bir mezar yapmak ihmal edilemezdi. Bunun için bir tören yapılır. Dinsel bir adam yamçısını giyer, elinde Kamili çala çala derenin veya suyun kenarında yürür. Ölünün akrabası ve yakınları onu takip ederler. Nihayet bir yere gelinir ki kamil çalmaz olur, ne kadar üflense ses çıkarmaz. İşte o nokta kişinin öldüğü yerdir denir ve oraya mezar kazıp ceset gömülür. Bu suretle cesedin öbür dünyaya ruhuna, ruhlara cesetsi kalmaması sağlanırdı. Bu inanç pek kuvvetli ve genel bir inançtı ve ruhların uğursuzlukla böyle önlendiği kanaati yaşıyordu.

Mezar yalnız kutsal ve önemli olmakla da kalmıyordu. Aynı zamanda gömenin özel töreni vardı. Törensiz gömme aynıyle mezarsız ölü tesiri yapardı. Nasıl ki mezarsız kalan bir ölünün ruhu insanları üzen bir kötülük ise, törensiz gömülen ölünün ruhu da öylece tiksinti yaratan bir fena'cine dönebilirdi. İşte çağımızda bile bir başka şekilde takdis edilen mezarın önemi ile ölülere tapmada bu inancın bir verimidir. Bu dinin başlangıcı her ailenin, her soyun kendi ölülerine tapması olduğu gibi son sürelerde genel olarak ölülerin kutsallığı şeklinde olmuştur. Eski Romalılar ölülerine «Tanrılığa eren ruhlar» anlamına (MAN) adını verirlerdi. Hatta bunların çeşitli derecelerini bile ayırmışlardı ve böylece belirtirlerdi:

MAN (Mâne) (1) gelişi güzel tanrımsal ruhlar, JENİ (2) her insanın hayatına yön veren iyi ya da fena ruhlar, LAR (Lare) (3) aile tanrıları arasına giren ruhlar... Mezar bu yönden pek büyük bir önem taşıymıştı. O kadar ki eski Roma'da bir çok cemiyetler Romalılara süresiz mezar bulmak üzere yardıma koşarlardı. Teşkilattaki amaç bu idi. Bu gibi cenaze törenleri yapan cemiyetlerine, derneklerine özel bir anlam ile «Collegia Funeratika» derlerdi. Bunlardan başka her hangi ad ile belirtilmiş olursa olsun kurulan hemen bütün derneklerin ilk amaçlarından birini (Üyelerine mezar töreni) temin etmek teşkil eder.

O eski zamanın insanları «ölümünden ziyade mezarsız kalmaktan korkarlardı». Ve mezarlar, kişi hayatında muntazam bir yaşayış sağladığı için dünyadaki ailelere, soylara bağlı idi. Ahiretteki mutluluk ve süresiz istirahat gelişi güzel bir mezar ve bir özel törenle elde edilemezdi. Mutlaka aile mezarı gerekirdi. Truva (Troie) kiralının Aşil (Achille) tarafından öldürülen büyük oğlu (Hektor) galbinden, mezarsız bırakılmamasını ne yanık bir dil ve teslimiyet ile diler, cenazesinin istedikleri kadar altın karşılığında ailesine verilmesini yalvarır...

Mezarlarda yaşayan ölüler; bizim gibi gıdaya da muhtaç idiler. Onlara özel günlerde ziyafetler çekilirdi. Bu dinin, inancın emrettiği daimi bir ayını, görevi idi. Bu inanç Romada, eski Yunanlılarda olduğu gibi Hint'de de olgandı. Orada da birer yeraltı Tanrı olduğuna inanılır ve her ölüye onun yaşamakta olan akrabaları tarafından özel törenlerle yemek hazırlanır ve sunulurdu. Bununla ecdadın, dedelerin son derece sevinçte mutlu edileceğine inanırlardı. Bu (Ölüler yemeği) ne «SERADDHA» derlerdi. (4) Zamanımızda bile ölülerin ruhu için yapılan bu gibi törenler pek çoktur. (5)

Tolsoy (Tolstoi) nin felsefesinden biri de pek eskilerin bu düşünüşüne temas eder. O da aile dinleri ile aynı sonuca varıyor. Ona göre «Ölüm; hayatın öyle bir inkılabı, bir geçit dönemidir ki ölenler ile kalanlar arasındaki bağılılığı bir kaç kat kuvvetlendirir. İnsanı toprağın üstündekilere olduğu gibi altındakilere de bağlar. Bu bağılılık hayatta olanlarla olan bağlantısının çok daha fazladır ve şiddetlidir. Aile mezarının, hatta her hangi mezarın insan üzerinde sonsuz bir uyandırıcı tesiri yapabilmesi bu sayededir.» »

Tolstoyi ölümden konu ederken: Ölümün hayatta her şeyi silip süpürmediğini, ölenlerin kendilerini temsil eden bir hatıra, bir anı bıraktıklarını, bu anının kuvvet ve şiddet derecesinin aşk kanunlarına bağılılık dereceleri ile orantılı olduğunu söylüyor ve diyor ki: (Bu anı gelişigüzel bir hayal kurma değildir. Bunun, benim yaşayışım üzerindeki tesiri, kardeşim hayatta iken benim üzerimdeki tesirinin eşidir. O; hayatında benden ne istiyordu idi ise bu hatıra benden onları istiyor.) ve şunu da ekliyor «Ölen kardeşimin benim üzerimde kalan etkisi öyle bir aydınlık ve ışıktır ki ben bu aydınlığı madde olarak görememekle beraber bu ışık bütün hayatımda bana varlık bağışlıyor. Ben ancak bu aydınlık ile yaşıyorum.» (Devamı var)

(1) MAN kelimesini Adighe diliyle açıklamak mümkündür. Ve bu (M'e vune) şeklinde (Tanrılığa ermiş ruh) değil (evin koruyucusu) anlamındadır.

(2) Jeni yine Adighe dilinde (cin) anlamına gelen (Jeni) kelimesiyle pek çok benzerlik gösteriyor ve aynı kökü taşır görüntüyü.

(3) LAR kelimesinin verdiği anlam da eski Roma'nın kullandığı anlam ile alfabetik benzerlik vardır. Adighe dilinde (Tli-ir) şeklinde evin, ailenin biricik reisi, mabudu anlamına geliyor. Teleffuzda (T) harfi belli belirsiz bir surette çıkar. Romalılar'da da bu kelime ailenin koruyucusu ecdat ruhu demektir.

(4) Ölü ruhuna ithaf edilen yemek için Adighe dilinin özel bir deyişi vardır: Hade-usse... Bu kelimenin anlamı doğrudan doğruya (ölü yemeği) demektir. Fakat bu bize önemli bir iş veriyor. O iz ecdada tapma devrinden kalma olmasından ibarettir. Şöyle ki: Hade-ölü, Uss-yemek, yem demektir. Bizce önemli olan şey (Hade) kelimesidir. Bunun incelenmesinden şu biçimi buluyoruz: (Hha-ade) yani mabud ced, mabud baba. Zamanlar süresince bu (THA) deki (T) kullanıştan düşmüş, sadece (HADE) şeklinde ölü anlamı yerine geçmiştir. Temelinde müşterek kök (Ha) dır ki eskiden yüksek, ulu, eski gibi anlamda birleşme görülür. Bununla beraber bugüne göre değiştirilmiş bir şekildedir ki doğrusu (Ade-yi-tha) olmak gerekir. Bu da baba, dedeler olan Tanrı demektir. Eski Hindlilerin ölümlerine verdiği (seradha) da (serey-tha) şeklinde (ben onların tanrısına mahsusum, perilerinin hissesiyim) demek olur.

(5) Abkhazların ay isimlerinden bir tanesi (ölüm yemeği) ne kinaye olarak ve onu belirterek konulmuş olduğu gibi her yıl muntazam olarak törenler de yapılırdı. Bu son şekille ilgilidir ve belki hristiyanlıktan da gelmektedir. O ayın adı (Ziyafet ayı) diye tercüme edilebilecek olan (hazırlanmış sofrası) anlamına (Aşer glara) dır ve özel töreni pek ünlü idi...

Perican ve İran Olayları (x)

Derleyen : Dr. Vasfi GÜSAR

İran 1578 tarihlerine doğru bir ihtilâle uğramıştı. Elli yıldan beri İran tahtında oturan Şah TAHMASB; kendisine vâliht edindiği beşinci oğlu (Haydar Mirza)'nın annesi tarafından zehirlenip öldürülmüştü. Tahmasb 64 yaşında idi. Haydar Mirza'nın annesi Gürcü idi ve oğlunun bir an önce hükümdar olmasını istiyordu. Fakat annesi Çerkes olan kız kardeşi (PERİHAN); dayısı Şemhal Han'a durumu bildirmek üzere Kuzey Kafkasa bir adam gönderdi. O zamanlar İran Şahları (KAZVİN) de otururlardı. Çerkes ve Gürcü beyleri hükümet merkezi (Kazvin) e koşuştular. Şemhal silâhli bir kuvvetle saraya girdi. Şah olan Haydar; kadın elbisesi giyerek kaçmak istedi yakalandı, kama ile öldürüldü.

Ölen Tahmasb'ın on beş şehzadesi yani oğlu vardı. Çerkesler; bunlardan birini tahta oturtmak istiyorlardı. Şemhal ile PERİCAN; öldürülen Haydar'ın kardeşinin şah olarak tahta oturtulmasını temin amacıyla (Tahmasb)'ın (Alamut) dağındaki kalede yirmi yıldan beri hapsediği (İSMAIL MİRZA)'yı hatırladılar. Perican, bu çerkes kızı bir ata binerek doğruca kaleye gitti ve kardeşi İsmail'i kurtarıp (Kazvin)'e getirdi. İsmail tahta oturmuştu.

Yeni şah olan İsmail, umumi asayışı ve halkın huzur ve rahatını temin maksadıyla sekiz kardeşini ve devlet adamlarından on sekiz kişiyi idam ettirdi. Yalnız ana, baba bir olan tek kız kardeşi (Hudabende) ile çocuklarını ayırdı, bunlara ilişmedi. Yeni şah olan İsmail; uzun süre devam eden hapis hayatında afyona ve bilhassa BENCİN yani BENK denilen uyuşturucu zehirli maddeye düşkün olmuş, çok kullanmaya başlamıştı. Bu hali kendisini tahta çıkaran hemşiresi (Perican)'ın bile nefretini çekmişti. Hatta kardeşinin oğullarından (Hamza) ve (Abbas Mirza)'yı da idam etmek niyetinde idi. Bunlardan çok üzgün olan PERİCAN; on beş cellâdı kadın kıyafetine sokarak İsmail Mirza'yı boğdurdu. İsmail Mirza bir buçuk yıl saltanat sürmüştü. Bu bir buçuk yıl İranın en karışık zamanlarından biri olmuştu.

Bu devirde ve bu esnada İran cephesinde Osmanlı ordusu başkomutanı bulunan Lala Mustafa paşa; Çerkes, Gürcü ve Dağıstan beylerini İran aleyhine çağırıyor ve onlardan yardım istiyordu. İran sınırı üzerinde yüzbin kişilik bir ordu toplamıştı ve İran üzerine harekete geçmeye hazırlanmıştı.

(x) Osmanlı tarihi, Ahmet Rasim. 1967 İstanbul. Sh. 87-88

Şora Bekmurza Nogmov (1801 - 1844)

Derleyen : B. BATIRHAN

Güney Kafkasva'nın Osetin Profesörü A. B. Abayev bir konu hakkındaki yazısında :

«Eskiden, kadrolarında yeterli derecede bilgini bulunmayan milletlerin geçmişe ait meseleleri, başka tür milletlerin bilgileri tarafından incelenir ve sonuçta bağlanırdı (1).» Esefle belirtmek isterim ki, Kuzey Kafkasyada çoğunlukta olan bu tür milletler, bu eksikleri nedeniyle menşe ve folklor yönlerinin aydınlatılmasını Alman ve Rus bilgilerinden beklemişlerdir. Ancak, 19. yüzyılda, bu milletler arasında azda olsa ortaya çıkan ve meselelerini ele alan bilginler olmuş, geleceğe güven sağlamıştır. Bunların belli başlıları şunlardır :

1. Kabartay'ların; Bekmurzi'nin oğlu Şora Nogmov,
2. İnguş'ların; Çaga Ahriyov,
3. Osetin'lerin; Kosta Hatagurov,

K. Hotagurov'u söz konusu etmeyeceğim. Çünkü, herkesin iyi tanıdığı ve hakkında çok yazılar yazılmış bir milliyetçidir.

Çaga Ahriyev'e dair maalesef bilgimiz azdır. Bilinen; Kafkas harpleri sırasında henüz çocuk yaşta iken «amanat» (2) olarak Rus'lara verildiği, rusça tahsil yaptığı ve daha sonraları Güney Kafkasyada önemli bir göreve atandığıdır. Çaga Ahriyev, bu görevi sırasında dökümanlar inceleyerek, hemşehrilerinden araştırma yaparak milletin menşesini öğrenmiş ve konuyla ilgili çok yazılar yazmıştır. Ne yazık ki, bu değerli yazılardan hiç birini elde etmeye muvaffak olamadım. Oysa, aynı yüz yılda yaşamış diğer bilginler Çaga'nın yazılarından yararlanarak bir çok eserler meydana getirmişlerdir.

Şor Nogmov'un durumu ise aydınlıktır. Zira hakkında muhtelif lisanslarda yazılmış yazı ve kitaplar mevcuttur. Aşağıdaki açıklamamı bunlardan biri olan, «İstoriya Kabardı Moskova 1957» adlı kitaptan aldığım bilgilerle yapmaktayım.» diyor ve şunları belirtiyor.

Kabartay'ların ilk alimi ve milli bilgini Şora Bekmurzoviç Nogmov'dur. Şora, soy adını aldığı ve Cutse nehri yanında kurulu Nogma avulunda dünyaya gelmiştir. Orta halli varlığını kendi gayretiyle sürdüren bir babanın oğlu olan Şora, küçük yaştan beri kitaplara çok düşkündür. O devirde Kafkasyada bulunan ve o ülkeyi iyi tanıyan A. Berj (3) onun hakkında yazdığı yazısında «Kitap

ve okumaya olan düşkünlüğü nedeniyle bilgisini her an geliştirdiği ve emsalinden çok ileri gittiği daha küçük yaşında göze çarpıyordu» diyor.

O zamanın imkân ve şartlarına göre Arapça tahsili yapması zaruri idi. Nitekim bu maksatla Dağıstanda Enderi avuluna gönderildi. Burada tahsilini tamamlayan Şora, kendi avuluna hoca oldu. Ancak öğrenme ve okuma isteği devam eden Şora, 1820 yılında ruhani görevini kati surette terk etti ve yine A. Berj'enin açıklamalarına göre; Volj-Sky Kazak alayına kâtip olarak girdi. Şora Nogmov bu zamana değin arapça, türkçe, tatarca ve abazince lisanlarını bilmekte idi. Rusca öğrenmek en büyük isteklerinden biri idi. Bu nedenedir ki, Rus alayında kâtiplik görevini aldı. 4 yıl bu görevde kalan Şora, rusçayı çok iyi bir şekilde öğrendi ve daha sonra, Nalçık kalesine dönerek orada amanat olarak bulunan çocuklara rusça ve türkçe dersler vermek üzere görevlendirildi. Bu görevi sırasında Nalçık kalesinde Şora'yı gören Macar seyyahı Bese, Nalçık kalesine dair yazdığı yazısında «Hükümet bu kalede bir okul açmış. Kalede bulunan çocuklar bu okulda meccanen rusça ve türkçe öğrenmektedirler. Öğretmenleri Şora adlı bir zattır. Bu zat, Türkçe, İranca, Tatarca, Rusça ve Arapçayı incelikleriyle çok iyi bilmektedir. Güzel yüzlü ve espirilli bir zattır.» diyor.

1830 yılında Petresburg'a geçen Şora, Kafkas dağlılarından teşekkül edilmiş olan hassa askeri bölüğünde görev alır. Burada da tarih, edebiyat ve lisan öğrenimini sürdürür. Arapça ve Rusca kitaplarından tercümeler yapar, Rus akademi azası ve doğu eyaletleri bilgini Prof. Şarmua ile dostluk kurarak birlikte Kabartay lisanından grammer hazırlığına başlarlar.

1835 yılının Mayıs ayında Kafkasya'daki rus ordusunda görev alan Şora, Tiflis'e gelir. Orada da Akademi Prof. A. Şegren ile dostluk kurar ve bu dostlukları hayatları boyunca sürer.

Şora Nogmov, coşkun bir şairdir. Vaktini şiirler yazarak, rusca şiirleri tercüme ederek geçirmektedir.

1837 yılında başladığı Kabartay grammerini bitiren Nogmov, basılması rica siyle ordu kumandanı Baron Rozen'e taktim eder. Ne yazık ki Baron bu ricasını yerine getirmez.

1838 yılında Nalçık kalesinde kurulan geçici mahkemeye kâtip olarak atanan Nogmov'un çalışma şevk ve hevesi daha da artmıştır. Milletine okuma yazma öğretmek için çırpınır durur. Grammerini daha da düzene soktuktan başka, çerkes efsanelerini ve folklorlerini bir araya toplar. 1840 yılında üzerindeki çalışmalarını tamamlamış bulunan Şora, grammerini fikrini almak üzere Petresburg'ta bulunan Prof. Şegren'e gönderir. Bu vesile ile profesöre yazdığı mektubunda: «Bu çalışmalarımı milletime okuma ve yazma şevkini verebilirim, onların kabartay ve rus lisanlarını öğrenmelerinde öncülük edebilirim, bu grammerimle lisanlarımızı öğrenmeye hevesli görünen Rus'lara rehberlik etmiş olursam ve Rus'larda zengin ve çok eskiye dayanan varlığımızı Avrupa'ya duyurursa hedefime ulaşmış olarak bahtiyarlık duyacağım» diyordu.

Okuma ve yazma öğrenmekle milletinin varlığındaki yaratma gücünün daha verimli ve daha güçlü olacağına olan inancını hayatı boyunca sürdüren Şora Nogmov, Nalçık'ta rusca ve kabartayca öğrenim yapan bir okul açtırmak için çok uğraştı. Ama hiç bir zaman bu emeline ulaşamadı.

14 Mayıs 1844 yılında Petresburg akademisine kendi grammerini taktim etmek üzere yola çıkan Nogmov, hastalandı ve Petresburg'ta öldü ve orada defnedildi.

Nogmov, hayatta iken hiç bir eseri yayınlanmamıştır. Prof. Şegren o zamanın Rus Millî Eğitim Bakanı Kont Uvarov'a, Şora Nogmov'dan kalmış yayınlanmamış eserleri taktim ederken: «Belki bir zamanlar sonra Kabartay'lı bir genç çıkar, merhum Şora gibi milletini aydınlatma çabasında bulunur ve vaktisiz ölen bu değerli insanın eserlerini yayınlamak arzusunu sürdürür» demişti. Ne varki Prof. Şegren'in bu insani duygusunu gerçekleştirmesine, yine o zamanın Savunma Bakanı Kont Çermişov ve Çar I. Nikola imkân vermediler.

Nogmov'dan kalan eserlerin en değerlisi «Adige milletinin tarihi» dir. Bu eseri, 1847 yılında Tiflis'te «Kabartaya Dair» adı altında Kafkazky Vestnik'te bölüm - bölüm yayımlandı. Daha sonra bütünü cilt halinde yayınlanan bu tarihi eser 1866 yılında Almanya'nın Laypzig şehrinde A. Berj'enin açıklama yazılarıyla almanca olarak da yayınlanmıştır.

Şüphesiz, Şora'nın bütün yazılarına kusursuz ve derindir denemez. Kabartay milletinin tarihi, terdence asılzade bir görüşle kaleme alınmıştır. Bu onu kısmen yanılmalara ve yanlışlara sürüklemiştir. Ancak, burada belirtmeden geçemeyeceğim bir gerçek vardır ki, o da Şora, kendi milletinin aydınlığa kavuşması için rus dili ve kültürünün öğrenilmesinde büyük yararlar olacağını daha o zamandan savunmuştur. Bu bile onun ileri görüşünü ortaya koyacak yeterlikte bir belirtidir.

(1) Proishojdeniye Osetinskaya noroda Ordjenekidze 1967 - Sayfa 5

(2) Amant (Emanct) Kafkas harpleri zamanında Rus'lar ileri kişilerin çocuklarını teminat olarak rehin alırdı.

(3) A. Berj'e Tiflis'te Rus'ların hizmetinde bulunan, Kafkasya ve Kafkaslıları çok iyi tanıyan ve onlara dair en çok yazılar yazmış bulunan Fransız'dır.

AYI ile DELİKANLI

Derleyen : Afeşij EMİN

Haydan beri çok zaman geçti,
Ondan beri bir çok yıldızlar kaydı,
Akar sular denizlere kavuştu,
Coşkunluğunu kaybedip duruldu.
Bir delikanlı bu kıza vurulur,
Sevgisini gidip ona anlatır :
-Güzel, güzellerin en güzelisin,
Yay kaşlı ay yüzlü ince bellisin.
Sana aşık oldum belki bilirsin,
Ne olur benimle evlenirmisin?
Bir kurtuluş yolu bulamayınca
Kız şöyle söyledi delikanlıya :
-Mert erkeksin seni iyi bilirim,
Ayı postu getirirsen varırım.-
Delikanlı kızdan bunu duyunca
Bir yalan savurdu hemen koskoca:
-Ayı postu ne ki vız gelir bana
Bin ayı postunu bulurum sana.-
Diye, kalkıp hemen oradan çıkar,
Eski bir dostuna gelerek uğrar.
Anlatır durumu arkadaşına,
Birlikte çıkarlar ayı avına.
Böylece az giderler uz giderler,
Gide gide bir ormana girerler.
Geçmek isterlerken sık bir dereyi,
Çıkagelir hemen koca bir ayı.
Homurtuyla karşılına durur,
Sakin korkup kaçma yardım et sende.-
Diye ayının inine sokuldu.
Delikanlılar üstüne yürür,
Bunu gören ayı korkarak kaçar,
İki delikanlı peşine düşer.
Karda bıraktığı izi güderler,
İninin önüne gelip dururlar.
Girmek ister kıza söz veren yiğit
Arkadaşına şöyle söyler döntüp :
-Ayının inine ben gireceğim,
Onu dışarıya çıkaracağım.

Bir ilde yaşıyordu güzel bir kız,
Vuruluyordu onu gören herkes.
Kaşların en güzelini taşırdı,
Geceleri kaybolmayan yıldızdı.
Eğer ayı bana üstün gelirse,
İne girer girmez kıyamet koptu :
Ayı homurduyor, genç bağıyor,
Bir ölüm kalım savaşı başlıyor.
Hayli boğuşular ayıyla inde,
İnden çıktılar itişe itişe.
Kalmayıp takatı delikanlının
Altına düşünce koca ayının,
O, arkadaşından yardım diledi :
-Kuvvetim yetmiyor sen de vur, dedi.
Fakat arkadaşları yardım etmeyip
Seyrine koyuldu uzağa kaçıp.
Zaferden üstün gelen koca ayı
Bayılıp uzattı delikanlıyı.
Gencin burnuna koyup kulağını
Dinledi hassasca, solumasını.
Kaçan arkadaşları durumu gördü
Uzaktan uzağa bir fikir sürdü :
-Anlaşmış ikisi bak öpüşüyor,
Ayı, kulağına bir şey söylüyor.-
Baygın genci ayı öldü sanarak,
Ormana karıştı homurdularak.
Delikanlı kan ter içinde kaldı.
Birkaç saat sonra kendine geldi.
Bayılıp ayrılan genç, hiç durmadan
Düşe kalka uzaklaştı oradan.
Uzaktan durumu izleyen dostu
Yanına koşarak şöylece sordu :
-Senin üzerine ayı eğildi.
Anlat kulağına neler söyledi? -
Dünyadan ümidi kesmişcesine
Cevap verdi şöyle arkadaşına :
«Elinde olmayan post için dosta söz
verme
Arkadaşına güvenip ayıyla boğuşma.»

(x) Bu hikâyeyi Çorum'un Gafurlu köyünden Faik Kambot'tan işittim.

Bedi Kartlısa "Gürcü'nün Kaderi" dergisi Müdürünün 70 inci doğum yıldönümü

Çeviren : Ahmet Özkan MELASVİLİ

(Bedi Kartlısa Dergisi, Milliyetçi Gürcüstan Hükümetinin yayın organı olarak 15 yıl önce Paris'te çıkmaya başladı. Teberrular ile yaşıyordu. İçindeki bilimsel yazılar, yabancı ilim adamlarının dikkatini çekince, Gürcüce yayımlanan bu dergi Fransızca, İngilizce ve Almanca çıkmaya başladı. Böylece Uluslararası Üne kavuşan dergi, Fransız Bilimsel Araştırma Ulusal Merkezinin desteğini kazandı. Ünlü Kartvelolog ve Kafkasologların, derginin kurucusu Gürcü Prof. K. Salia hakkındaki düşüncelerini bilginize sunuyoruz.)

Bedi Kartlısa Kartveloloji Dergisinin kurucusu ve müdürü Gürcü Prof. Kalistra Salia, 28 Ağustos 1971 de 70 yaşına basacaktır.

Kurulumuz, bu vesile ile kendisini kutlar, yabancı ülkelerde Gürcüler ve Kafkasyalılar hakkında araştırmalar için yaptığı çalışmalarının uzun süreli olmasını diler.

Bilindiği gibi dışarda, yakın zamana kadar Gürcülere dair ciddi araştırmalar yapanların sayısı, Gürcüstan'ın kültürel zenginliklerini ve şerefli tarihini dünyaya tanıtan kadro, çok azdı. Bugün durum değişmiştir. Avrupa'da ve Amerika'da sayıları mütemadiyen artan araştırmacı ve bilginler, Gürcüstan'ın ve Kafkas halklarının dil, edebiyat, tarih ve sanatlarını incelemektedirler. Gürcü dili ve edebiyatı bir çok üniversitelerde okutulmaktadır. Kafkas dilleri üzerinde araştırma ve çalışmalar çoğalmaktadır. Bu yıl 70 inci doğum yıldönümünü idrak edecek olan Bedi Kartlısa Müdürü, bu evrimde önemli bir rol oynamıştır.

Kurduğu dergide, on beş yıl içinde, tüm Kartvelolog ve Kafkasologları bir çatı altında toplamış, yerli ve dış ülkelerdeki araştırmacılar arasında mevcut olmayan zorunlu bağları kurmuş, çekici ve efsaneler diyarının uygarlık görüntülerinin incelenmesi hususunda bütün dünya bilginlerini uyarmış ve bunda başarılar sağlamıştır.

Hacmini mütemadiyen arttırarak, eksikliklerini gidererek daimi bir oluşum, gelişim ve dönüşüm düşünceleri ile K. Salia, dergiye mükemmel bir, bilimsel kurul, kazandırmıştır.

64 sayfalık ilk küçük fasikül, bugün 320 sayfa halinde, uluslararası nitelikte, yabancı ülkelerde Gürcü ve Kafkas halkları incelemeleri için zorunlu bir bilimsel ve kültürel organ olarak ilim dünyasında tanınmıştır.

K. Salia, Avrupa ve Amerika Üniversite ve bilimsel çevrelerinde, Gürcüstan Enstitü ve Üniversitelerinde, Azerbeycan ve Kuzey Kafkasya'da tutulmakta, önemi bilmez enerjisi kabul edilmektedir. Bu ülkelerin ünlü bilim ve araştırmacıları, dergi ile işbirliği halindedirler. Konu ile ilgili yazılar, raporlar ve bibliyografyalar muntazaman yayınlanmaktadır.

K. Salia aynı zamanda Gürcü tarihi ve edebiyatı üzerinde önemli incelemeler de yapmış ve makaleler halinde yayınlanmıştır.

Bütün bu güzel sonuçlar, meslektaşımız ve dostumuz sayın K. Salia'nın yorulmak bilmez enerjisi, takdire şayan fedakârlığı ile Fransa Bilimsel Araştırma Ulusal Merkezinin işbirliği sayesinde olmuştur. Burada teşekkürlerimizi sunmayı borç biliriz.

Derginin çıktığı ilk günden beri, desteklerini esirgemeyen ve birçok bilimsel makaleler yazan sayın eşi Nino Salia'nın bu başarıdaki payını önemle belirtmek isteriz. Her ikisi de ciddi çabalarını ağırbaşlılıkla, çok büyük fedakârlıklar bahasına sürdürmektedirler. Feragat ve sadakat dolu hizmetleri, anavatanlarında ve ilim dünyasında daima şükranla anılacaktır.

Dergi bilimsel kurulu :

François Graffin	:	Institut Catholique de Paris,
Julius Assflg,	:	Universität de Munich,
Gérard Garitte	:	Université de Louvain,
René Lafon	:	Université de Bordeaux,
David Marshall Lang	:	Université de Londres,
Irène Mélikoff	:	Université de Strasbourg,
Charles Mercier	:	Institut Catholique de Paris,
Joseph Molitor	:	Universität de Bamberg,
Gertrud Pättsch	:	Universität d'Iena,
Karl Horst Schmidt	:	Universität de Bochum,
Hans Vogt	:	Universität d'Oslo.

PERİDANLI GÜRCÜLER

Z. Şarafenidze'den
Çeviren
Hayri HAYRİOĞLU

Geçen yüzyıllarda ulus olarak bağımsız yaşama savaşı verirken esir edilip yabancı ülkelere sürüldükleri halde oralarda el'an irki özellikleri ile ana dilleri ve kültürlerini az çok saklamağa çalışan Gürcülerin akıbetleri ötedenberi anayurtdaki

kardeşlerinin ilgisini çeker durur. 17. yüzyılda Şah Abbas tarafından sürülerek halen İran'ın Pereidan bölgesinde topluca yaşamakta olan Gürcüler de bunlardan bir kısmıdır. (Ünlü İranlı tarihçi İskender Münş'un açıklamasına göre; sadece 1616 yılında Şah Abbas Gürcüstanın Kakheti bölgesinden İrana 130,000 den fazla Gürcü erkeği ile kadınına sürmüştür.) Gürcü ocaklarını harap edip söndürmek ya da başka ülkelere taşımakla Şah Abbas bir takım meş'um planlarını gerçekleştirmek istiyordu. Gürcü ulusunu ortadan kaldırmak yada değiştirmenin onları anayurtlarındaki şiddet tedbirleri ile mümkün olamayacağını anlayan Şah Abbas Gürcüleri İrandaki birtakım geri kalmış, asi aşiretler arasına yerleştirmeyi uygun bulmuştu.

Şah Abbas birçok Gürcü erkeğini Fars leşgeri (Savaşçı) saflarına sokup cephelelere sürdü. Tanınmış İngiliz bilim adamı David Long bir eserinde; «Abbas Gürcü erkeklerinin enerjisi ile cesaretlerine büyük değer veriyordu. Gürcü savaşçıları ile güzel Gürcü ırkını İrana taşımayı şidetle arzuluyordu. Onları eğitip Gürcüstanda kendisine cephe alan Gürcü Milliyetçilerine karşı savaşa sürmek niyetinde idi. Abbas özellikle elinde bulunan küçük halkların esir erkeklerini bu yolda kullanma politikası güdüyordu. Bu politika ile kendi kızılbaş ordusunun zindeliğini ve geleceğini garanti altında tutmak düşüncesinde idi» der.

Gürcü aileleri İranda sadece Pereidan bölgesine değil; Horasan, Mazandaran, Gilan, İran Azeybaycanı, Kürdistan, Luristan, Huzistan ve Pars bölgelerine de yerleştirildi. O derece kalabalık idilerki İranlı aileler arasında Gürcü aileleri her halleriyle temayüz edip kolayca göze çarpar olmuşlardı. 17. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Avrupalı seyyah Tavern, intibalarında İran sarayında şah ailesinden tutunda en ufak bir saray mensubuna kadar öyle bir ferde raslanmazdiki annesi, eşi veya bir yakını Gürcü bulunmasını; kanında Gürcü kanı karışık olmasını» der.

Bugün de bilhassa Pereidan bölgesinde Gürcü dili ile diğer orijinal özellikler tamamen ölmüş değildir.

17. asırda İran'daki Gürcülerden müteşekkil büyük bir koloninin İsfahana 100 ilâ 120 kilometre mesafedeki yüksek Pereidan yaylalarında yaşadıkları anayurtda kalanlar tarafından biliniyordu. Ne varki onları gidip görmek pek zordu. Pereidanlı Gürcüleri ilk ziyaret eden Gürcü, seyyah LADO AĞNİAŞVİLİ oldu. O, 1894 yılında İran'ı birbaştan birbaşa gezmişti. 1926 - 1927 yıllarında da bir başka Gürcü; AMBARO TÇELİDZE Pereidana gidip ırkdaşlarını gördü. Yine, ikinci dünya savaşı yıllarında Gürcü devlet adamı İRAKLİ KANDİLAKİ görevli olarak Pereidana inip oradaki Gürcülerle görüştü.

1965 yılında İran seyahatimde Pereidanlı Gürcülerle ben de karşılaştım. O zamanlar konuştuğum Gürcülerden hiçbiri Gürcüce okuma yazma bilmiyorlardı. 1967 de Tahran'a yeniden indiğimde gördüğüm herkes bir Gürcüce alfabe tedarik edip ezberlemişti. Herkes alfabeyi çoğaltıp akraba, dost ve tanıdıklarına gönderiyordu. Tek kelime ile; Gürcü dili, alfabesi ve Gürcüstanla ilgili herşey herkesin ilgisini çekiyordu. Pereidanlı Gürcülerin ana dillerini konuşmakta güçlük çektikleri ve Farsçanın yardımıyla ancak konuşabildikleri açık bir gerçektir. Ama hep-

sinin iyi Gürcüce öğrenme gayretinde buldukları da hakikattir. Pereidanlı Gürcü ile ilk karşılaştığımızda o hemen üzülerek «İyi Gürcüce bilmiyorum» diye dert yanar size. Ve ana dilini evinde, aile arasında çatpat kullandığını ekler.

Boş vakit bulabilen Pereidanlı Gürcüler sık sık beni ve arkadaşlarımı Tah-randa ziyaret eder İrandaki enteresan hayatlarını naklederlerdi. Pereidanda bir-gök dağ, vadi ve kayalarla çevredeki mevkilere Gürcüce isimler verdiklerini söy-lemişlerdi. Bizde kendilerine anayurda ait birçok haber ve meseleleri naklederdik. Her Pereidanlı Gürcünün üçbuçuk asır önceki Atalarının yurdu Gürcüistan'ın ne biçim bir ülke olduğunu merakla sorup öğrenmek istediğini gördük.

Bilimsel literatürler İrandaki Gürcülerin nüfusu hakkında gelişmelere düşü-yorlar. Pereidanlıların ifadesiyle burada yaklaşık olarak 50,000 kadar Gürcü bu-lunuyor.

Artık İranla Gürcüistan arasında yakın dostluk kurulmuş bulunmaktadır. İranlı Gürcülerin Gürcüistanla kolayca münasebette bulunmaları mümkün ola-caktır.

Düzce'nin Tabii Kaynaklarından Derdin Şifalı Maden Suyu ve Kaplıca Tesisleri

Yazan :Selâhattin ÖZBEK
(Tarım Uzmanı)

Derdin kaplıcası Düzceye 16 km. ve güney doğusuna düşen kısımda 400 metre yükseklikle 100 yıla yakın bir zamandanberi bilinen şifalı bir sayfiye yeridir.

Burası kaplıcaya yakın olan ve bir Abhaz köyü olan Derdinlilere ait bulun-maktadır. Şu anda 400.000 liralık bir yatırımla iki bina inşa edilmiş 20 yataklı ve 4 banyo havuzu bulunmaktadır. 300 kişilik bir ortaklıkla işe başlamış olan kuru-luş ilerde 10 milyon TL civarında bir yatırım yapacak şekilde proje çalışmaları yapayı düşünmektedir.

Çalışma konusu olarak seçilen hususlar :

- 1 — Otomatik maden suyu şişeleme fabrikası kurmak. (Hidro market)
- 2 — Klima ve termal su tedavisi için (Hidro Klinik) kültür-fizik merkezleri açmak.
- 3 — Halka açık dinlenme ve içme yerleri kurmak.
- 4 — Bir açık banyo havuzu yaptırmak.
- 5 — Çeşitli piknik ve turistik tesisleri açmak.
- 6 — Bakım, beslenme (şişmanlama kürleri) laboratuvarı kurmak, Naturel Derdin tuzu çıkarmak.
- 7 — Sporculara (Nidro kondisyon) yerleri hazırlamak.

8 — Ve nihayet eğitsel müze ve sergiler açmak gibi sağlık, sanai, kültürel, turistik ve teknik çalışmalarla ilgili elde mevcut ve sağlanacak imkânlar nisbe-tinde mahalli ve milli seviyede bu kaynağın değerlendirilmesine ve örnek bir hiz-met verilmesi amaç edinilmiştir.

KAPLICANIN ÖZELLİKLERİ

Kaplıca mahalli ormanlık sahalarda çevrili olup bir çok dere ve şelalelerin çevrelediği bir yerdedir. Havası sessizlik ve soğukpınarları ile fevkalade bir din-lenme yeridir. Yolu henüz istenildiği şekilde yapılmamışsada taksiler yaz ayların-da rahat gidip gelebilirler. Esasen kür olarak kaplıca ve onunla ilgili mevzular ele alınmış bulunmaktadır.

Kaplıca maden suyunun sınıfı dünyada ki homotermlar sular arasındadır. Su-yun kimyevi grubu sodyum Bikarbonat ve Sülfattır. Ayrıca potasyum ,Amonyum, Kalasyum, Mağnezyum, Demir, Alemnium, İyot, Klorir, Hidrofosfor, Hidroarse-nat, Karbodioksit, Metation, Metasilik asiti, bulunmaktadır. Sıcaklık derecesi 30.5 derece olan (ılık) PH derecesi 6.4 dur. Radyoaktivitesi 2.5 olup nört bir sudur.

Metea, refik Saydam Hızısiha Enstitülerinin raporlarına ve Türkiye kaplıca ve içmeleri Klavuz kitabına göre

İÇME TEDAVİSİ OLARAK

Mide bağırsak safra kesesi, karaciğer, böbrek, idrar, şeker ve diğer hastalık larına faydalıdır.

BANYO TEDAVİSİ OLARAK

Moral, Nevrealiji, ciltorgunluk, damar, gut ve kadın hastalıklarına faydalıdır. Ayrıca düşük ve yüksek tansiyonla yarar derecesi tesbite çalışmaktadır.

Fransız Prof. Salman Kalviye göre bu su dünyaca meşhur Almanyada ki Karl-batın Mühbrunen kaynağına muadildir.

Prof. Dr. Nüşet Şakir Dirisuya göre de Almanyada ki Karlbat suyundan daha (çimli lezzeti hoş ve uzviyeti tesiri bakımından daha üstün değer taşıdığı ve bu kaynağın değerlendirilmesi ile komşu ülkelerden de çok rağbet göreceği ileri sü-rülmüştür.

SONUÇ : Derdin maden suyunun fiziki kimyevi ve ekspertis raporları ile yat-kili Profesörlerin ileri sürdüğü fikirlerle halkın bizzat müşahadeleri nazara alın-dığında bu kaynağın değerlendirilmesine zaman hastalıkları ve moral yorgunluk-larını tedavisi bakımından ihtiyaç olduğu gerçeği ortaya çıkar. Bu itibarla yeni ortak teşebüsü ile köyün ve devletin ve tüm hemşerilerimizin işbirliği halinde memleket yararına büyük bir hizmet olacağı kanaati ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Bulutlar Cöküyor (x)

Yazan : Meşbaşe İSHAK

— 1 —

— Ey deniz! Dalgalarına bir bağır da ayın yüzü gibi duruluver; gür sesinle talı seslenişini duymak istiyorum, bana dönsene!..

O, duymamazlıktan geliyor sanki sağırmiş gibi homurdanarak şaha kalkıyor, ezici gücüyle kıyılarla oynaşarak ayağının altındaki kumları alıp sürüklüyor.

— Ey çocuk! söyle bana, senin dinlemem için ne yararlık gösterdin? Ve ey çocuk, seni dinlemem için söylesene bana ne gibi yiğitçe bir davranışta bulundun?

Kudurmuş denizin dev dalgaları hop inip, hop kalkıyor; deniz, diliyle yalana rak saldırıyor bana, fakat yetişemiyor arımdan.

— İlahi çocuk, ne istiyorsun? Diyerek ıslak parmaklarıyla yüzünü kapıyor...

— Ben senden şu iki sorunun karşılığını istiyorum!..

Deniz kolunu kıyıya atıyor, upuzun bir su teli sıçrayarak yukarı fırlıyor, benim yüksek sesle konuşmamdan hoşnut değil.

— Ey deniz Suyunun tuzlu olmasının nedenini anlıyamıyorum. Sesin hep yerden işitiliyor, üstelik pek de acı tadın var...

— Ne oluyor? Bakıyorum deniz aniden duruldu. Ne yaptım sana? Şaşkın bakışlarıma çatık kaşları karşılık veriyor.

— Dinle öyleyse... Diyor bana deniz, rengi sararmış, omuzlarında yine dolaşıp duran sarı dalga olduğu halde, sana göz yaşlarının hikayesini anlatayım.

— 2 —

— Beni kınama, yer yüzünde olup bitenleri bilmiyorum. Burada mükemmel olan hiçbirşey göremiyorum...

— Konumuzu değiştiriyorsun diye denize karşı çıkıyorum.

— Dinle (Tut elimi!) sana bir bölümünü anlatayım da gönlün hoş olsun...

Deniz üzgün, deniz acılı...

— Yer yüzünde olup bitenleri ben söyleyeyim sen de gördüklerini ekle bunlara...!

Tuzlu dalgalar şahlanıyor, kıyıları anlatılanlara ağlıyor...

— 3 —

Akşam üstü telâşa kapılmış insanlar dinlesenize, deniz oğul vermiş arılar gibi... Köyden çıkan bir kadın koşuyor ağlayarak : — Ah Kazbeç'im!... Düşüyor, kalkıyor, rüzgâr kadının sesini çevreye toz gibi dağıtıyor. Tarladaki eşine, koca-sına koşuyor Şemset telâşla... Yanaklarından yuvarlanan keder gözyaşları dudaklarının arasında birikiyor, topuklarına inen bilek kalınlığındaki saç örgüleri, Şemset sendeledikçe sırtının üstünde inip kalkıyor.

«Şemset mi o?... Onun sesimi?...» Kazbeç göğsüyle sabanın ucuna basa-

rak öktüzleri olduğu yere çakıyor, alınının terini siliyor.

— Ne var, ne oluyor? Kazbeç karısını karşılıyor.

— Bizi başka bir ülkeye götürüyorlar... Ve Şemset ağlıyor.

İki sevgili bir birlerinin kollarına atılıyorlar, sıcak ve sınırsız sevgi, insanın acısını ne güzel de süslüyor.

— 4 —

Kazbeç yorgun, argın mescidin yanında toplanan kalabalığa yaklaşıyor. Birisi minareye çıkmış yüksek sesle konuşuyordu :

— Kimdi o minaredeki? Kazbeç bakıyor, tanıyor onu ve tanıyınca da tüyleri ürperiyor.

«— Esmer Lavzuk, acaba ne söylüyor?»

Kazbeç kalabalığı aralayarak konuşana yaklaşıyor.

— Yakın komşumuz müstüman bir ülkenin padişahı bize kucağını açmıştır, sultan bizi çağırıyor. Gâvur topraklarında kalmayı göze alanlar kendilerine zulmetmiş olacaklardır. O gâvur çarı ki kendi dinini bize aşlamak istiyor. Yaptığı baskı, akıttığı kanla pekçok Çerkes köyünü harabeye çevirmiştir. Toplantıları fazla uzatmaya gelmez. Sabahleyin erkenden Karadenizde sizi bekleyen gemilere koşun. Tanrı yardımcınız olsun... Diyordu Lavzuk orada bulunanlara.

Bu konuşmanın meydana getirdiği hava orada bulunanları paniğe kaptırıyor, herkes birbirine korkuyla bakışıp duruyordu. Nihayet avlu duvarlarının arkasını dolaşıp gözden kaybolan Çerkes ihtiyarları birbirlerini izliyorlardı. Gece çok sessiz geçmişti. Minarede nutuk atan adamın sözleri evden eve dolaşıyor, azçok herkesi etkiliyordu.

Kazbeç heyecanlı, gece yarısı eve dönmüştü. Kendi kendine «Evet buradan gitmeliyim yeter çardan çıktıklarım. Babam onun süngüstünün ucunda can verdi... Kardeşim onun kurşunuyla dünyasını yitirdi. Gideceğim yer ne de olsa bir islâm ülkesidir, orada iyi bir toprak sahibi olmam da mümkündür, hiçbirisi olmasa bile cenazem bir islâm ülkesinde kalmış olur» diyordu.

Kazbek pek o kadar sevinme, yaşantını yok uğruna satma... Bütün bunları nasıl söyleyebiliyorsun, ana yurdunu nasıl oluyor da yabancı bir ülkeyle değişebiliyorsun?! Doğup büyüdüğün toprak, ev, sana «gitme, dön» diye sesleniyor. İlk gözünü açtığın dede evini viraneye çevirme, küçükken salıncak kurup sallandığın o ağaçları geride nasıl bırakabileceksin? Onların yabancılar tarafından çiğnenmesine göz yumabilecekmisin? Kazbeç dur, bir baksana mezar taşları sallanıyor mu? Yoksa ben mi öyle görüyorum?! Çok yanlış bir yoldasın Kazbeç!..

— 5 —

—... Gâvur olurum da canım gibi sevdiğim, doğup büyüdüğüm ana yurdumu terketmem.

— Kapat diyorum çeneni!.. Kazbeç kızmıştı Tanrıya isyan ediyorsun! Yüce tanrım o işittiğin kötü süzden ötürü bizi bağışla!.. Kazbeç'e ne olmuştu? Sıtma tutmuşçasına tir, tir titriyordu.

— Senin de benim de düşmanımız olan bu kadını öldürmek bana farz oldu, fakat karnında taşıdığı çocuğa bunu yapamam, sen bizi koru... Elimden gelecek tek şey bir gavurla karşılaştığım an senin için onun kanını akıtmaktır!.. Bunu yapmaya senin adına yemin ediyorum. Ne bekliyorsun, abdest al da tanrı adına iki rekat namaz kılsana?! Kazbeç elleri titreyerek duvardaki namazlığı alıp yere seriyor. Şemset ağzını açıp birşeyler söylemek istiyor, o kamasını çekerek:

— Fazla konuşma, şimdi seni şuracıkta gebertirim. Ben ne diyorsam onu yap! Şemset artık direnmenin gereksizliğini anlamış namazlığın üzerine çökerek dua etmeye başlamıştı. Şemset şöyle dua ediyordu:

— Ey yüce tanrım, bu söylediğim sözde bir kötülük bulunmadığını sen herkesten daha iyi bilirsin, bana günah yazma tanrım!.. İnsanın başına bir kötülük gelmeye görsün, o kötülük insanın ağzından kalbine birçok fena şeyleri aktarıyor. İşte görüyorsun, felâketin kara bulutları tepemize çökmüş, Çerkes ülkesini karanlıklar içerisinde matem dumanları arasında bırakmış. Bu felâkete boyun eğip, topluca esir mi olacağız. Danışacak, yalvaracak senden başka kimsemiz yok, ne yapalım, derdimizi kime anlatalım, buna nasıl bir çare bulalım, sen büyüğün bize bir yol göster ulu tanrım!

— 6 —

Ay, yolunu şaşırmış, yüksek dağın tepesindeki göğün koynundan sıyrılıyor. Şığaçehable giden yoldan köye doğru iki atlı hızla ilerliyor.

— ... Çerkeslerin bize neden düşman olduklarını iyice anlıyorum. Onları üzerinde oturdukları eğerden atmak istediğimiz zaman eğere sıkıca sarılıp direnmiyorlar, biz de bunu anlamamazlıktan geliyoruz. Er söylediği sözden korkarak yanındaki subaya göz ucuyla baktı. Pavel Pavleviç ise bu doğru söze birşey diyemedi. Dahıyor, çok uzaklara gidiyor ve içinden zalim çarına kızıyordu...

— Şu küçük köye girmeden geçelim dedi.
— Yoksa korkuyormusun? Pavel Pavleviç askerinin sözünü keserek,
— Hayır korkmuyorum, kulak versene... Köyden gelen ağıt sesleri yürekler acısı!...

Batı yönünden ateşten kırbağını şaklatan bir yıldırımın sesi işitildi. Herkes şaşkın ve kederli... Köyün camisinden dağılan kalabalık daracak yoldan geçerken ufak bir evden dışarı yankıyan Şemset'in yakarışını işitiyorlar: «Yüce tanrım işte görüyorsun, felâketin kara bulutları tepemize çökmüş, Çerkes ülkesini karanlıklar içerisinde matem dumanları arasında bırakmış. Bu felâkete boyun eğip topluca esir mi olacağız? Danışacak, yalvaracak senden başka kimsemiz yok, ne yapalım, derdimizi kime anlatalım, buna nasıl bir çare bulalım, sen büyüğün bize bir yol göster ulu tanrım!»

Duyduğu anı bir ses üzerine Şemset aniden fırladı, bulduğu kap, kacakları sandığına gelişi güzel doldurarak kapının arkasına saklandı. Bu sırada bir subay eve yaklaşıyordu. Şemset, ümitle: «Nereden çıktın böyle, seni tanrı göndermiş olmalı, Kazbeğin kamasından korunmak için. O şimdi namaz kılıyor, farkına varmadan uzaklaştırmalıyım onu buradan» diye kendi kendine söylenerekten kapı arkasından dışarı fırladı.

— Gel, buraya gel Diye telâşla seslendi, ama duymuştu bu sesi Kazbeç, hemen namazını bitirip dışarı fırlamıştı.

— Konuk severlikte Çerkes'in üstüne yoktur diyerekten Kazbeç misafirlere doğru yürüyor bir yandan da Şemset'e kızgın, kızgın bakıyordu.

— Siz gerçekten konuğumsunuz, çok uzaklardan geliyorsunuz, buyrun içeri. Böyle söyliyerek misafirleri içeri alıyor.

— 7 —

Şemset, ara, sıra kapı deliğinden içeriye bakıyor, merakla izliyor içeride konuşulanları. Misafirlerin konuşmaları Şemsetin yüreğine su serpiyor, söz dönüp dolaşıp vatani terketmeğe gelince üçüde susuyor ve önlerindeki bütün tabakları na el uzatarak sigalarını sarmaya başlıyorlar.

— Ev sahibinin işine karışmanın doğru bir davranış olmadığını biliyorum ama kusura bakmayın bu hazırlığın nedeni olsa gerek.

— Kusuruna bakacaksam, seni niçin evime kabul ettim. Madem ki soruyorsun açıklayayım, seni meraktan kurtarmış olurum: Yarın herkes güneşle birlikte yola çıkıyor, bizimde bu göçmenler arasında olmamız olağan birşey değilmi?

— İyi ama nereye gidiyorsunuz? Belâh bir yolculuğa çıktığınızın farkında değilmisiniz? Çerkes ülkesinde hiç kimseler kalmıyor, bu cennet vatani bırakıp giderken hiç yüreğiniz sızlamıyor mu? Kimlere bırakıyorsunuz atalarımızın emanetini!...

— Aziz konuğum, sorunu cevaplandırmış olmakla seni kıracağıma düşünüyorum, bu da bizim geleneklerimize sığmaz. Bir Rus olarak bizim niçin canımızdan çok sevdiğimiz bu vatani terkettiğimizi bilmeniz gerekir.

— Subay olduğum için bedbaht olmanızdan benimde payımın bulunabileceğini söylemek istiyorsunuz? Bunda belki de haklısınız, ama şunu da aklınızdan çıkarmayın ki ben sizin yerinizde olsan ne olursa olsun ayrılmazdım baba ocağımdan. Kandırıyorlar sizleri hem de en acı bir şekilde... Pavel Petroviç karşısında gözleri nemlenmiş Kazbeç'e sınırlı bir şekilde böyle seslenmişti.

— Bize düşman değilseniz, ne istiyorsunuz bizden? Niçin bizi rahat bırakıyorsunuz? Diye yumuşak fakat etkili bir şekilde cevap verdi Kazbeç

— Benim bildiğim tek şey çok yanlış bir davranışta bulunduğunuzdur dedi Petroviç.

— 8 —

İri öküzler boynuzlarıyla yoğun sisleri yararak gümüşten bir şerit gibi uzanan yolları inleterek arabaları çekiyorlar. Onlar ilerledikçe Şığaçehable'nin bulunduğu vadi uzakta gittikçe küçülüyor. İhtiyar hafız atlıları savdıktan sonra son bir kez daha bakıyor geriye. Ateşleri sönmüş bacalar, «Nereye gidiyorsunuz, sonu

olmayan bir yolculuğu çıktığınızın farkında değilsiniz, bu cennet vatanı terk ederken hiç kalbiniz sızlamıyor mu?» Diyerek ağlamasına devam ediyor.

Güneş yüksek tepeden görününce göç eden insanlar bir ara duraladılar. Olanlardan habersiz mini bebekler analarının kucağında memelerini emip duruyorlar.

Olup bitenleri onlar nereden bilecekler ki. Ey biçare göçmenler bir ana baba olarak sizler şu yavrularınızın geleceğinin ne olacağını biliyormusunuz? Yiğit atalarınızın egersiz atı, hasta tavuklar gibi düşünüp duruyor, büyük anneniz yas çarşafına bürünüyorlar, sizi kucaklamış güzel yurdunuzdan koparıp götürüyorlar, sizin için boy atmış yemyeşil, körpe fidanlarımızı geriden bırakmış gidiyorsunuz. Ey Şhagaçehable'nin ak sakallı ihtiyarları akıllarınızı ne yaptınız? Sizler ne yaptığınızı bilemeyecek kadar saf kimseler miydiniz? Esmer Lavzuk gibi hainlere karanak ülkenizi darma dağınk ettirdiniz....

— 9 —

Şemset'in içi sıkıntıdan kurtulamıyor, arabanın içerisinde koca öküzlerin boy-nuzları arasından gözüken yolu izliyor. Araba tekerlerinin çıkardığı gıcırta ona bir yaz türküsü gibi geliyor. Kazbeç arabaya sırt üstü yatmış ara sıra yattığı yerden elindeki sopayla öküzlere dürtüyor. Arabanın arkasına bağlanmış olan beyaz burunlu yağız at ağzındaki gemi geveleyerek onunla oynuyor, arada bir kişneyerek ileri fırlıyor arabayı döşüyor. Onun bu hali Kazbeçin tatlı hülyalara dalmasına sebep oluyor. O şimdi atının nal seslerini İstanbulun geniş caddelerinde dinliyor. At koşusu yapılıyor, Kazbeçin atı birinci geliyor, artık onun atı büyük bir ün kazanmıştır, bunu sultan da işitiyor....

... Bu nedendir ki Kazbeç'in artık bir dediği iki olmuyor, şimdi onun sahil kenarında iki katlı bir yalısı var.... En güzel yerlerin Çerkeslere verilmesi için Kazbeçin bir işaretle bulunması yetiyor.... Ama bu tatlı rüyayı Şemset'in aniden hıçkırması bozuyor, Kazbeç yerinden doğruluyor:

— Çıldırın mı sen? Ne oluyorsun?

Şemset sesini kısıyor, ağlamasına için için devam ediyor. Ana yüreği yufkadır, henüz doğmamış, karnında taşıdığı bebeğin geleceğinden kuşkulu, ürper-ti içinde.

O, bütün köylüleri suçluyor, onlara olmadık sözler söylüyor «Bu yaptığınız doğru değil,» diyen tek kişi çıkmadı içinizden, vatanımız arkanızda boynu bükük bakıyor sizlere ve elleriyle onlara işaret edip bürşeyler mırıldanıyor. Bu davranış yaka, atlı bütün yolcuları durduruyor. Herkes ağzı açık Jane'lerin kızının ne demek istediğini öğrenmek istiyor.

— Ne oldu bu kıza....

— Çıldırıyor mu yoksa?

— Vah, vah çok yazık....

(Devamı var)

ŞİİR :

Thaytsuh Bemırza'dan
Çeviren : Kopsirgen ORHAN

VATANIMA GELENLER

Vatanımı sevenler için

Dağlarım -

Kuş tüyünden bir yastıktır;

Vatanımın düşmanları için

Dağlarım -

granitten bir kayadır.

Vatanımın dostları için

Kırlarım -

yünden bir yataktır;

Vatanımın düşmanları için

Kırlarım -

dikenden bir yataktır.

Vatanıma anne gibi bakanlar için

Nehirlerimiz -

anne sütüdür;

Vatanımı sevmiyenler için

Nehirlerimiz -

şeytan sütüdür.

Vatanımın misafirleri için

Ağaçlarım -

serin hava verir;

Vatanıma kem gözle bakanlar için

Ağaçlarım -

zehirli hava verir.

Vatanıma iyi niyetle gelenler

Sevileceklerini bilsinler;

Kötü niyetle gelenler ise

Kovulacaklarını bilsinler

Vatanla oynamak olmaz;

Vatan annedir babadır;

Onu bırakanlar iflâh olmaz

☉ annedir babadır....

Namık İsmail Zeyf

1890 - 1935

Dr. Vasfi GÜSAR

Namık İsmail Zeyf 1890 yılı 15 Mayıs günü İstanbul'da Fındıklı'da doğdu. Tophane vezne kalemi müdürü İsmail beyin oğludur ve Çerkeslerin Ubikh dalındandır. (x) Bu Zeyf ailesi yazın boğaz içinde, kışın Beşiktaş'ta oturur varlıklı bir aile. Namık; ilk tahsilini Kabataşta Şemsül mekâtib (okulların güneşi) te okumuş, ortayı Beşiktaş Hamidiye rüştiyesinde ve liseyi de Taksimde Sainte Pulcherie Fransız mektebinde ve Galatasaray lisesinde yapmıştır.

Namık İsmail edebiyat meraklısı idi. Gayet iyi Fransızca bildiği için tahsil-den sonra kütüphanesinde bütün tanınmış Fransız ediplerinin eserleri yer almıştır. Özellikle Anatole France'ı çok severdi. Bir taraftan da hemşerisi ressam Şevket Dağ'dan ve Arslanyan'dan resim dersleri alırdı. Bu resim istidadından ötürü babası onu Paris'e resim tahsiline yolladı. Paris'te ünlü ressam Cormenn, Almanya'da Korenth'lerin yanında çalıştı. Orada da bir çok eserler meydana getirdi.

Namık İsmail cemiyet hayatında pek nazık, kibar ve disiplini seven bir kişi. Bu kibarlığı ve nezaketi resimlerinde de görülür. Çok renkli ve ahenkli kompozisyonları vardır. 250 parçadan fazla olan eserlerinden «Topçular, Harman yeri, Son mermi, Lâle devri, Girdâbi Zafer, Tifüs, Çıplaklar, Manolyalar» kıymetli yer tutarlar. Namık İsmail Fransada açılan bir müsabakayı kazanarak (Pierre Loti) nin Nâşâd kızlar (üzgün kızlar) diye tercüme edilen kitabının resimlerini yapmış ve bundan 11 bin frank kazanmıştır. Spora meraklı olan atlet vücutlu Namık'ın kendi kullandığı bir otomobil ile (Korsan) adını verdiği bir de kotrası vardı. Kara ve deniz sporu meraklısı olan Namık için şair Ahmet Haşim; (Devlet gibi adam) derdi. Edebiyatçılardan Ahmet Haşim ile Elif Naci ile pek sevişirdi. İstanbul'da çıkan Dergâh ve Yeni Mecmuada güzel sanatlara ait yazıları çoktur.

Namık İsmail birinci dünya savaşında yurda dönmüştü. İhtiyat suvari subayı olmuştu. Harp sona erince 1919 yılında Gazi Osman Paşa orta okulunda resim öğretmenini ve müdür yardımcısı olmuş ardından o zaman (Sanayi nefise mektebi âlisi) adını taşıyan yüksek okul; Fındıklıdaki Sultan sarayına taşınarak Akademi adını almış, Namık da bu akademiye atanmıştı. 27 Aralık 1928 de Müdürlük sandalyasına oturan Namık Akademinin islahı için yaptığı projeleri kabul ettirmek zevkini duymaya başlamıştı.

Namık İsmail; İmpressioniste usluptaki eserleri ile beraber Nature morte tarzında eserler meydana getirdi, başarılı portreler yaptı. Eserleri Ankara ve İstanbul'daki resim sergilerinde daima takdir ile karşılandı. Birinci dünya savaşında hükümet tarafından ressamlarımızı yaptırılarak Berlin ve Viyana'da teşhir

edilmiş tablolar arasında Namık İsmail'in dördü yağlı boya biri pastel olmak üzere beş tablosu vardı. Savaşa ait manzaları gösteren bu tablolar şimdi (Berlin müzesi) ndedir. Kendi resmi de akademide kurucu olarak bu gün önemli mevki tutar.

Namık İsmail Zeyf'in sosyal hizmeti çoktur. 1919 da resmi okullarda resim öğretmenliği yaparken Beşiktaşta Akareterde bulunan (Çerkes örnek okulu) unda da resim ve Fransızca öğretmenliğini de fahri olarak üzerine almış ve okul kapanıncaya (1923) kadar bu görevi başarı ile yapmış, Ağustos ayının 30 uncu Cuma günü akşamı Kadıköyünden köprüye giden vapurda geçirdiği bir kalp krizi neticesi vapurda iken hayata gözlerini kapamış, Beşiktaşta aile mezarlığına gömülmüştür. Öldüğü zaman 45 yaşında idi.

(x) Bir ortaçağ zihniyetinden, anlayışından ileri gitmeyen kabilecilik, dalcılık, aşiretçilik hâlâ bazı çerkesler arasında yaşamakta, üstünlük, gurur vesilesi olmaktadır. Ufak bir derginin son çıkan sayısında bir Ubikh ailesi olduklarını bütün çerkeslerin bildiği, bizlerin de yarım asırdan beri çocukları, torunları ile sık sık görüştüğümüz, sevdiğimiz Zeyf ya da şive farkı ile Zeys ailesinin dedeleri ve amcaları Çerkes Hasan için yazılan bir yazının altına ek olarak (ABAZA DALIN DANDIR) denmesi pek tuhafımıza gitti. Öldürülen Sultan Aziz'in intikamını alan ve akrabası bulunan Çerkes Hasan'ın o yazıda belirtilen mezar taşındaki yazıda (Ümerayi Çerakiseden ZEYŞ) kelimesi arapça yazıya bir nokta eklenerek Zepş yapılmış ve kabilesi de değiştirilmiştir.

Yukarıda adı geçen merhum Namık İsmail bey kardeşimizi, hiç olmazsa böyle bir isnattan kurtaralım diye Ubikh kelimesini eklemek zorunda kaldık. Okuyuculardan özür dilerim.

D. V. G.

Türk İstikâl Savaşı Tarihinden :

ÖNEMLİ BAZI HATIRALAR

1 — İstanbul Hükümeti Harp Divanı 6 Haziran 1920 tarihindeki kararı ile idamlarına karar verilen Kuvvayi Milliye taraftarı kimseler (Korgeneral İsmail Fazıl paşa) (General Fuat Cebesoyun babası), 12 inci kolordu komutanı albay Fahretin Altay, Garp cephesi komutanı Albay İsmet (İnönü), Albay Çolak Salaheddin, Yazar Hamdullah Suphi arasında 14 üncü Kolordu komutanı Met Çunatuka İzzet (Yusuf İzzet Paşa), Hariciye Vekili Bekir Sami Kundukh, Hakkı Behic (bir süre Maliye Vekilliği yapmış, soy adı bilinmiyor) gibi üç hemşerimiz de vardı.

2 — İstanbul işgalinde İngilizler tarafından Malta adasında Polveriştâ kalesine sürülen İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri arasında eski Bahriye Nâzırı Rauf Çeñçe (Reuf Orbay), eski valilerden Zekeriyya Baj, Milli Ajans umum müdürü Hüseyin Tosun Şaplı, kurmay yarbay emekli Hüseyin Kadri Şaplı, Albay Mursel Baku (Mursel paşa), Korgeneral Ali Sait Khunç paşa, eski Dahiliye Nazırı İsmail Canbolat hemşerilerimiz de vardı. Bir kısmı daha önce tahliye edilmişler dilerleri 6 Kasım 1921 bırakılıp İstanbula gönderilmişlerdir.

NARTLAR, IN 5. Cİ CİLDİ YAYINLADI

Bundan bir süre önce Çerkesya'da büyük Çerkes yazar ve araştırmacı Hedefle Asker tarafından yayınlanmaya başlandığını bildirdiğimiz Nart Destanlarının 5. cildi de Adige bölgesinde Maykop'da yayınlanmış bulunuyor.

5. cildi elimize geçmiş olan bu kıymetli eser 335 sayfadır. Bize verilen bil-

giye göre Nartların son iki cildi de 1971 yılı sonuna kadar tamamlanmış olacaktır.

Kafkasya Kültürel dergisi 7 ciltlik Çerkesçe olan bu kıymetli eserin okuyucularımızın istifadesine sunmak için teşebbüse geçmiştir. Önümüzdeki günlerde bu ünlü Çerkes destanlarını kapsayan eser arzu eden okuyucularımıza temin edilebilecektir.

Kuzey Kafkasya, Ürdün, Suriye, İsrail de yaşayan Çerkesler arasında söylenen bu destanların hepsi bu kitapta yer almış bulunuyor.

Bu arada şunu da sevinerek belirtelim ki bu kitapta Türkiye'den de iki destan aktarılabilmiştir.

Kıymetli büyüğümüz Hızlet Refik tarafından okunan ve dergimiz yayın müdürü İzzet Aydemir'in derlediği iki derleme de bu kitapta yer almaktadır. Böylece iki derlemede Türkiye'den kitaba girmiş bulunmaktadır.

D O Ğ U M

Hemşerilerimizden Avukat Kazım Berzeg'in bir kız çocuğunun dünyaya geldiğini öğrendik. Yavruya ömür diler ailesini tebrik ederiz.

Hemşerilerimizden Necati Kaya Erdem'in Almanyada (Hamburg) bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Bersbay Nart adı verilen yavruya mutluluklar diler ailesini tebrik ederiz.

E V L E N M E T Ö R E N L E R İ

Sadettin Aydın ile Nuriye Gûsar'ın düğün törenleri kalabalık bir topluluğunun katılımıyla 24 - 25 Temmuz 1971 tarihinde Düzce'nin Bostanyeri köyünde yapılmıştır. Gençleri Kutlar, mutluluklar dileriz.

M. Ali Erdoğan ile Perihan Keskin'in düğün törenleri 6. Haziran 1971 tarihinde Samsun Kafkas Kültür derneği bahçesinde yapılmıştır.

Gençlere mutluluklar diler, ailelerini tebrik ederiz.

İstanbul Kafkas kültür ve yardımlaşma derneği Başkanı sayın Sait Şurdum'un kayın validesi sayın Hani Karasıy'ın ağustos ay başında Ankarada vefat ettiği öğrenilmiştir. Şurdum ve Karasıy ailelerine başsağlığı dileriz. Tanrı rahmet eyleye.

İstanbul Kafkas kültür ve yardımlaşma derneği üyelerinden Kundeyt Şurdum ile hemşerilerimizden En. Ayşe Yıldam'ın 19/8/1971 perşembe günü akşamı üsküdar da Sunar düğün salonunda bir çok hemşerilerimizle davetli topluluğun katılımıyla gece yarısına kadar neşeli ve ilginç bir tatlı hava yaşanmıştır. Şurdum ve Yıldam ailelerini tebrik eder gençlere saadet ve güzel günler temenni ederiz.

Hemşerilerimizden Hüseyin Candemir'in 16 Ağustos 1971 tarihinde İzmit (Kecence köyü)nde evlendiğini mutlulukla öğrendik. Mutluluklar diler ailesini kutlarız.

Hemşerilerimizden asistan Nihat Özen Açımız ile Meliha Karden'in, 4. Eylül, 1971 tarihinde Sivas'da evlendiklerini öğrendik. Tebrik eder mutluluklar dileriz.

ADLIYE KÖYÜ GEZİSİ

İstanbul Kafkas kültür derneği gençlik kolunu tertiplediği Adliye köyünü ziyaret konusu 21-22/Ağustos/1971 cumartesi-pazar günleri gerçekleşmiş, giden üyeler Adliye köyündeki hemşeriler arasında intibalar bırakarak beraberce eğlenilmiş, vakit geçirilmiştir. Tertipciler Adliye köyündeki konuksever hemşerilerine teşekkür etmektedirler.

AÇIK OTURUM

İstanbul Kafkas Kültür ve yardımlaşma derneği kolunun (Kültür çalışmasında hareket düzenimiz, davranışımız ne olmalıdır?) konusunda Dernek lokalinde II/Nisan/1971 pazar günü bir açık oturum tertiplenmiş, adları önce belirtilen konuşucular arasında tartışmalı konular ele alınmış, ilgiyi çekici olanlar üzerinde durulmuş, bilgiç bir sonuç ile kapanmıştır. Neşeli ve güzel atmosfer için ilgili kültürel günler yaşanmış, tebrikler ile karşılanmış tekrarları istenmiştir, var olsunlar.

VEFAT

İstanbul Kafkas Kültür derneği kıymetli üyelerinden seksen küsur yaşındaki Bekir Kandemir ağabeyimiz 8/Temmuz/1971 tarihinde İstanbuda vefat etmiş bir çok hemşerilerimizin ve dernek üyelerinin katıldığı cenaze namazından sonra Kadı köy Kocaahmet mezarlığına defnedilmiştir. Akriba ve yakınlarına başsağlığı kendisine Tanrıdan rahmet dileriz.

YAZ GEZİLERİ

İstanbul Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği her yıl belirli kır gezintisini bu yılda 18/7/1971 pazar günü İstanbul Gökusu da orman içindeki (Dört kardeşler) kır gazinosunda yapmış hemşeriler, üyeler arasında güzel bir gün yaşatmıştır. Millî müzik ile millî oyunlar yapılmıştır. Tebrik eder devamını dileriz.

OKUYUCU MEKTUPLARINA CEVAPLAR

Ankaradan (A.D.): Gerek Ankara'da gerekse diğer yerlerde bu gibi olur olmaz sözüm ona çabalar sürdürülüyor. Bu kişiler çoğu tecrübesiz ve Çerkes tarih ve çalışmalarından habersizler. Buna dereyi görmeden paçaları sıvamak denir. Henüz önümüzde yapılması gereken pekçok şey dururken «Çerkeslerin resmi dili hangi lehçe veya şivede olmalı?» diye ortaya fikir atmak başka nasıl tanımlanır? Oysa bu konularda yani Çerkeslerin ortak dili, resmi dilleri, yönetim şekillerinin nasıl olacağı konusunda 1930 yıllarında Polonya'nın Varşova şehrinde yayınlanan Kafkas Dağlıları, Şimali Kafkasya v.s. adlı Çerkes organlarında bu konulara değinildi üzerinde uzun tartışmalar yapıldı. Hem de o zamanın en ileri gelen kültürlü, büyük mevkilere gelmiş yöneticileri tarafından... Bu gibi boşa harcanan çaba ve davranışlardan ayrı kalmanızı tavsiye ederiz. İlginize teşekkürler.

Samsun'dan (H.B.): Ali Fuat Cebesoy'un Çerkeslikle bir ilgisi yoktur. Çerkes Ethem ile yakınlığı ve Çerkeslere sempatisi olması nedeniyle bu tip yakıştırmalar yapılıyor.

Adana'dan (S.Z.): Nart efsânelerine ait kitapları ücret karşılığı size temin etmeye çalışacağız. Maykopta yayını tamamlanmak üzere olan bu eser tam 7 cilt de tamamlanacaktır. Biz de henüz 5. cildi mevcuttur. Nart efsâneleri orijinali muhafaza edilmek üzere Kaberdey, Şapsug, Bjedug dillerinde aynen kitaba aktarılmıştır.

Ödemiş'ten (S.L.): Elimizde orijinal Çerkes bant ve plakları mevcuttur. Bunlar tek nüsha olduğundan size vermemiz mümkün değildir. Ancak bir banta geçmek suretiyle size verebiliriz. Bunların plaklarının bastırılmasının hiçbir kanuni sakıncası yoktur. Yalnız masraflı olacağı için yapılamıyor. İlerde maddi imkânlarımız el verirse bunları da yaptıracağız.

Osmaniye'den (D.K.): Gürcüler Kafkasya'nın güney kısmında yaşayan ve gelenek, görenekleriyle Çerkeslerden pek ayrılmayan bir millettirler. Dergimizin bundan önceki sayılarında Gürcülere ait pekçok yazı yayınlandı, yine de yayınlıyacağız. Bugün Rusya'da yaşantıları en iyi ve bağımsızlıkları kuvvetli olan Gürcülerdir.

İstanbul'dan (F.L.): Kamçı gazetesini tabii olarak biz okuyucularımıza tavsiye ettik, fakat gazete bazı nedenlerle yayınına ara verdi, gazetenin adresine başvurursanız size hem abone durumunuzu, hem de sorduğunuz soruların cevaplarını verirler ümidindeyiz. Bundan bizi sorumlu tutmanızı doğru bulmadık. Dergimize

karşı gösterdiğiniz ilgiye teşekkür ederiz. Kafkasya Kültürel Dergisi yayımının uzun ömürlü olmasına gayret gösterecektir. Bunun için biz hâlâ pek büyük fedakârlıklarda bulunmaktayız, bulunacağız. Yeterki hemşerilerimiz bizleri desteklesinler.

Sakarya'dan (Y.Ş.) : Ürdün ve Suriye'deki Çerkesler hakkında dergimizin geçen sayılarında yeterli bilgileri vermiştik. Bugün benliğini en iyi koruyan Çerkes toplumu İsrail'deki kardeşlerimizdir.

Balıkesir'den (Ç.L.) : Ömer Seyfettin hakkında defalarca yazıldı, kendisi Çerkestir ve Hatko ailesine mensuptur. Çerkes olmasaydı Çerkeslere ait olan ve ancak bir Çerkesin bilebileceği hususları hikâyelerinde nasıl belirtirdi? Onun bazı hikâyeleri bazı art düşüncelerle yayınlanmamıştır ki bildiğiniz hikâyesi de bunlar arasındadır. Adı geçen yazar Dağıstanlıların da Çerkes olduğunu idrakten âciz ise biz ne diyelim!

MARAŞ KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ YILLIK GENEL KURUL TOPLANTISINI YAPTI

18/Nisan/1971 pazar günü Maraş Kafkas Kültür Derneği, yıllık genel kurul kongresini Hayri Hayrioğlunun başkanlığında ekseriyetinin iştirakiyle tertib ederek yapmıştır.

Yapılan yeni işbölümü ile görevlilerin listesi aşağıdadır :

Hasan Bozkurt	Başkan	Öğretmen
Ali Rıza Alkış	2. Başkan	Çiftçi
Fehmi Aydemir	Sekreter	Memur
Fahrettin Tuğrul	Muhasip	»
H. Ömer Doğan	Lokâl âmiri	»
Cevdet Tuna	Folklor şefi	»
H. Necmi Göktuğ	Basın, Yayın Müd.	Doktor
DENETLEME KURULU :		
Şeyda Bozkurt	Başkan	Memur
İrfan Gazihanoğlu	Üye	Şoför
Mehmet Kasımoğlu	»	Çiftçi
HAYSİYET DİVANI :		
Aydemir Özok	Başkan	Avukat
Selâhattin Yapar	Üye	Eczacı
Emin Bozkurt	»	Öğretmen
Ekrem Canbolat	»	»
İzzet Coşkun	»	Memur

BİR HEMŞERİ (ADİGE) KIZIMIZ ÖĞRETİM ÜYESİ OLDU

Uzunyayla'dan merhum Hacı Bahri Beşgür'ün kerimeleri Dış Hekimliği Ortodonti mütehasssısı Dr. Neclâ Enünlü (Beşgür), doçentlik imtihanının beş safhasında da «başarı» göstererek Kasım — 1971 de İstanbul Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi, öğretim kadrosuna girmiştir. Tebrik ederiz.

ABHAZ MİTOLOJİSİ

Kıymetli büyüğümüz ÖMER BÜYÜKA'nın uzun çalışmalarından sonra yayınladığı bu kıymetli eser 40 lira fiat lie idarehanemizden sağlanabilir. Duyururuz.